

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลของการใช้กิจกรรมดนตรีที่มีต่อการฟื้นฟูผู้ป่วยจิตเวชเรื้อรัง ในกลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพ โรงพยาบาลศรีธัญญา" ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 8 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับดนตรี

ตอนที่ 2. แนวคิดเกี่ยวกับดนตรีกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การรับรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้ และแนวคิดเกี่ยวกับตนเอง

ตอนที่ 3. แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการสื่อสาร

ตอนที่ 4. ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับการสื่อสาร

ตอนที่ 5. ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับการสื่อสารของคนไข้

ตอนที่ 6. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางจิต

ตอนที่ 7. ความสำคัญของการนำดนตรีมาใช้ในการฟื้นฟูสุขภาพจิต

ตอนที่ 8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับดนตรี

ดนตรีเป็นสิ่งจำเป็นที่เกื้อหนุนชีวิตและธรรมชาติ ในสมัยเริ่มแรกมนุษย์อยู่กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติมากกว่าสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ เสียงดนตรีที่มนุษย์ได้รับฟังจะเป็นเสียงจากธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะบันดาลให้มนุษย์เกิดความพอใจและไม่พอใจ

ดนตรีเกิดขึ้นมาพร้อมกับมนุษย์ ในยุคแรกมนุษย์อาศัยอยู่กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ตามป่าดง ในถ้ำ ในโพรง รู้จักการเลียนเสียงจากธรรมชาติ และท่าทางของสัตว์มาแสดงออก ร้องรำเต้นกันในหมู่ในพวก เช่น ประรมมือ เคาะหิน ผีวปาก เป่าเขา เป่าไผ่ไม้ แล้วส่งเสียงตามเรื่องตามราว เมื่อเกิดความสนุกสนานดีใจ เสียใจ หรือเกิดความกลัว ความกลัวต่างๆ

ในยุคก่อนที่วิชาการและวิทยาศาสตร์จะเจริญพัฒนา มนุษย์ที่แสวงหาที่พึ่งและความเชื่อทางจิต และยังไม่เข้าใจธรรมชาติที่แท้จริง จึงคาดคิดว่าปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นเป็นอำนาจจากสิ่งที่เรียกว่า ผีลางเทวดา หรือพระเจ้า จึงมีการกำหนดสิ่งยึดมั่นนับถือกันขึ้นดนตรีและการขับร้องจึงเริ่มนำมาใช้กับการช้อนวอนเพื่อให้เกิดผลตามความต้องการของตน โดยคาดว่าพระเจ้าจะให้ความช่วยเหลือเมื่อได้รับการช้อนวอน เช่น การส่งเสียงโหยหวนสูงๆ ต่ำๆ มีการใช้วัตถุบางชนิดมาตีมาเป่าให้เกิดเสียงประกอบอันเป็นต้นกำเนิดของการพัฒนาดนตรี เมื่อมนุษย์เจริญขึ้นก็รู้จักจำเสียงจากธรรมชาติที่ตนเองพอใจมาสร้างเป็นวัตถุเลียนเสียงนั้นๆขึ้น เช่น กลองใหญ่ตีเลียนเสียงฟ้าร้อง ชลุ่ยเลียนเสียงนก การตีเกราะเคาะไม้เลียนเสียงกบร้อง หรือแมลงบางชนิด หรือแม้แต่เสียงน้ำตก เป็นต้น

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของดนตรีไว้ว่า ดนตรี หมายถึง เสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลง เครื่องบรรเลงที่มีเสียงดัง ทำให้รู้สึกเพลิดเพลิน หรือเกิดอารมณ์รัก โศก หรือรื่นเริง เป็นต้น ได้ตามทำนองเพลง

วันชัย ษณะวังน้อย (2524) ให้นิยาม ดนตรีว่า " ดนตรี " คือ วิทยาศาสตร์และศิลปะของการรวมเสียงเข้าด้วยกันอย่างมีจังหวะจะโคน เสียงในที่นี้คือ เสียงมนุษย์ และเครื่องดนตรี ด้วยการสอดแทรกท่วงทำนองและการประสานเสียง เพื่อแสดงออกถึงอารมณ์

วิโรจน์ จินตวัฒน์ (2522 : 2) กล่าวไว้ว่า ดนตรี คือ สิ่งสร้างสรรที่มนุษย์พยายามเลียนเสียงธรรมชาติและเสียง สูงๆ ต่ำๆ ลึนๆ ยาวๆ เพื่อสนองความรู้สึกชอบและพอใจ ให้ตนเองเกิดความผ่อนคลาย เกิดความบันเทิง ความสนุกสนาน ความรัก ความสามัคคี และความรู้สึกอื่นๆ ความต้องการของมนุษย์ จนกลายเป็น " สื่อความหมายสากล " ของทุกชาติทุกภาษา หรืออาจกล่าวได้ว่า " ดนตรีคือภาษาสากลของมนุษยชาติ "

สุกรี เจริญสุข (2532 : 1) กล่าวว่า ดนตรีเป็นเรื่องของศิลปะที่เกี่ยวกับเสียง ซึ่งมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น อาจจะลอกเลียนเสียงธรรมชาติหรือเสียงอะไรก็ตามแต่ แล้วนำเสียงนั้นมาเรียบเรียงให้เป็นระเบียบและที่สำคัญที่สุดก็คือ ดนตรีต้องมีอารมณ์ในการที่จะสื่อไปยังผู้ฟัง นักภาษาศาสตร์ได้พยายามนำเสียงดนตรีมาตีความ และให้คำนิยาม ซึ่งมักได้ยินกันทั่วไปว่า " ดนตรีเป็นภาษาสากล " (Music is the universal language of man kind) หรือบางครั้งก็จะได้ยินว่า " ดนตรีเป็นภาษาของอารมณ์ "

ดนตรีมีธรรมชาติที่แตกต่างไปจากศิลปะแขนงอื่นๆ ดังนี้ (สุกรี เจริญสุข (2532 : 2)

1. ดนตรีเป็นสื่อทางอารมณ์ที่สามารถสัมผัสได้ด้วยหู คือการที่จะเข้าถึงหรือสัมผัสดนตรีได้นั้น เกี่ยวข้องกับการฟังโดยตรง หูจึงเป็นอุปกรณ์ในการฟังดนตรีที่สำคัญที่สุดกว่าส่วนใดๆ

2. ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ดนตรีเป็นเรื่องของวัฒนธรรมและวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในสังคม ที่จะต้องศึกษาเรียนรู้และเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่ว่าจะป็นวัฒนธรรมการกิน การนอน การอยู่ และวัฒนธรรมทั้งหลายทั้งปวง วัฒนธรรมการฟังดนตรีก็เป็นเรื่องส่วนตัวแต่ละคนที่ซาบซึ้ง และพอใจส่วนตัว จึงไม่สามารถถ่ายทอดความซาบซึ้งไปยังผู้อื่นได้โดยตรง เพียงแต่เล่าสู่กันฟังหรือเขียนเล่าให้ผู้อื่นรับรู้อย่างคร่าวๆเท่านั้น ประสบการณ์ตรงทางดนตรีจึงต้องฟังหรือบรรเลงดนตรีด้วยตนเอง

3. ดนตรีเป็นเรื่องของสุนทรียะ ดนตรีเป็นเรื่องของสุนทรียศาสตร์ว่าด้วยความไพเราะความไพเราะเป็นของทุกคนที่ใครๆก็สามารถซาบซึ้งได้ไม่มีขอบเขตความเป็นชาติ ผิพรรณเขตแดนมาขวางกั้น ดังนั้นความไพเราะสามารถเกิดขึ้นกับใครเมื่อใดก็ได้ และเกิดขึ้นได้ทุกขณะ

4. ดนตรีเป็นเรื่องของอารมณ์ ดนตรีเป็นเรื่องของการแสดงออกทางอารมณ์ ดนตรีเป็นการระบายสีสันท่วงเสียง (tone color) ลงบนความเงียบ เสียงดนตรีจะออกมาอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับเจ้าของอารมณ์ที่จะถ่ายทอดออกมาเป็นเสียง ดังนั้น ความแตกต่างระหว่างเสียงรบกวนกับเสียงดนตรีอยู่ที่อารมณ์ของผู้ประพันธ์ ที่จะใส่อารมณ์ลงไปในเพลงตามที่ตนต้องการเสียงดนตรีที่ประกอบขึ้นด้วยอารมณ์ของผู้ประพันธ์ บวกกับความสามารถของนักดนตรีที่ถ่ายทอดได้ถึงอารมณ์จึงมีผลกระทบต่อผู้ฟัง

5. ดนตรีเป็นเรื่องของศาสตร์ นอกจากดนตรีจะเป็นเรื่องของศิลป์แล้วขณะเดียวกันก็เป็นเรื่องของศาสตร์ด้วย ดนตรีว่าด้วยเรื่องของความรู้สึกระบายเสียง ศาสตร์ของดนตรีสามารถเรียนรู้ได้โดยการจำ การท่อง การอ่าน การเล่า การลอกเลียน การคิดหาเหตุผล เป็นต้น แต่ไม่ได้หมายความว่า เมื่อรู้เกี่ยวกับศาสตร์ทางดนตรีแล้วจะสามารถเข้าถึงความไพเราะได้เสมอ เพียงแต่ว่า ศาสตร์เป็นเครื่องช่วยให้สามารถเข้าถึงความไพเราะของดนตรีง่ายขึ้น

นอกจากนี้ สุกรี เจริญสุข (2532 : 4 - 7) ยังได้กล่าวอีกว่า ดนตรีมีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์อย่างยากที่จะแยกออกจากกัน อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัยนั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยมนุษย์ในการดำรงชีวิตปรุงแต่งสุขภาพกายให้สมบูรณ์ ดนตรีก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะปรุงแต่งจิตให้มีความสมบูรณ์ควบคู่กับกาย และดนตรีก็มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านชีวิตประจำวัน ในชีวิตประจำวันของชีวิตเราของมนุษย์เราในปัจจุบันนี้มีความสัมพันธ์กับดนตรีมากมาย ทั้งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ งานสังสรรค์รื่นเริง หรืองานพิธีกรรมก็ประกอบไปด้วยเสียงดนตรี หรือแม้กระทั่งเราอยู่คนเดียว หลายคนก็เพลิดเพลินอยู่กับเสียงเพลง ยิ้มเพลงคนเดียว มีเสียงเพลงกล่อมให้นอน เป็นต้น กิจกรรมเกือบทุกอย่างก็ว่าได้มีดนตรีเข้าไปเกี่ยวข้อง ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

2. ดนตรีเกี่ยวข้องกับปรัชญาชีวิต คนตะวันตกเชื่อว่าวิญญาณกลับไปสู่พระเจ้าโดยอาศัยเสียงดนตรี จะเห็นได้ว่าดนตรีในสังคมตะวันตกเป็นเรื่องของจิต เรื่องของวิญญาณที่เกี่ยวข้องกับความสะอาด ความสูงส่งของดนตรีทำให้ดนตรีเจริญ

3. ดนตรีเกี่ยวข้องกับจิต ดนตรีเป็นสื่อหรือพาหนะที่นำจิตไปสู่ภาวะใดภาวะหนึ่ง ทำให้จิตดำหรือจิตขาวก็ขึ้นอยู่กับพาหนะ ทุกททาสท่านกล่าวไว้ว่า " ดนตรีและศิลปะบริสุทธิ์มีคุณลักษณะของความมีจิตว่าง " เมื่อดนตรีหยาบๆก็มีโอกาสทำให้จิตที่สัมผัสกับดนตรีหยาบไปด้วย ในทำนองเดียวกัน ดนตรีที่ละเอียดอ่อนเมื่อสัมผัสกับจิตก็มีโอกาสทำให้จิตละเอียดอ่อนตามไปด้วย

4. ดนตรีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและพิธีกรรม เมื่อดนตรีสามารถเป็นสื่อที่ชักนำไปสู่ความซาบซึ้งใจ นักการศาสนาจึงนำเอาดนตรีไปเป็นอุปกรณ์การตอน ประดับตกแต่งที่จะช่วยให้คนเข้าใจศาสนาง่ายขึ้นในรูปของเพลงสวด ดนตรีประกอบพิธีกรรม

5. ดนตรีเกี่ยวข้องกับการเมือง ในรูปของเพลงปลุกใจ ปลุกศิลปะ วัฒนธรรม ปลุกความสามัคคีของคนในสังคม เพลงประจำชาติ เพลงเกียรติยศล้วนแล้วแต่เป็นดนตรีที่เกี่ยวข้องกับการเมืองทั้งสิ้น ชงจื้อ นักปราชญ์จีนเขียนไว้ว่า " ประดับการณณ์ของมนุษย์ชาติหลายศตวรรษแล้วได้ชี้ให้เห็นว่า ไม่มีสิ่งใดจะเชื่อมความสัมพันธ์ของมนุษย์ได้ดีเท่าเสียงดนตรีและเสียงเพลง ดนตรีนำความสามัคคีสู่ปวงชนดนตรีเป็นภาษาสากลที่ทุกคนรับรู้ได้ สัญลักษณ์เป็นสื่อภาษาทางปัญญา ในขณะที่ดนตรีเป็นสื่อแห่งหัวใจ "

6. ดนตรีเกี่ยวข้องกับธุรกิจ ในโลกปัจจุบันธุรกิจถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต เมื่อมีเสียงดนตรีก็ย่อมมีธุรกิจการดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น การโฆษณาเพลง เทป แผ่นเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ ทุกรายการก็มีดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้อง ธุรกิจมีส่วนกระตุ้นให้มนุษย์ได้เรียนรู้ดนตรีได้ทั้งทางบวกและทางลบ และธุรกิจเป็นเครื่องมือทำให้คุณภาพของดนตรีเปลี่ยนแปลงได้

7. ดนตรีเกี่ยวข้องกับการศึกษา เมื่อดนตรีเกี่ยวข้องกับศิลปะวัฒนธรรมซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับจริยศาสตร์ ในการที่จะขัดเกลาจิตใจคนในสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ดนตรีจึงมีความสำคัญมากต่อกระบวนการศึกษาของชีวิต " เรียนดนตรีเพื่อพัฒนาคุณภาพคน แล้วคนออกไปพัฒนาคุณภาพชาติ "

นอกจากนี้ Carl E. Seashore (อ้างใน ฌ็อง-พาทิส, 2539 : 28) ศาสตราจารย์ด้านจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยไอโอวา ได้กล่าวถึงสาเหตุที่มนุษย์ชอบฟังดนตรีไว้ในหนังสือ " WHY WE LOVE MUSIC " ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ดนตรีช่วยกระตุ้นมนุษย์ได้ทั้งทางร่างกายและจิตใจ พร้อมกับก็เปรียบเสมือนกลไกที่ไปกระตุ้นระบบประสาทส่วนกลาง ซึ่งคอยควบคุมกล้ามเนื้อและหน้าที่ต่างๆตามอวัยวะภายใน รวมถึงระบบประสาทอัตโนมัติอีกด้วย

2. เสียงดนตรีทำให้รู้สึกเหมือนว่าได้อยู่อีกโลกหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า การปลอมแปลงทางอารมณ์ (Disguise) เนื่องจากบางครั้งมนุษย์ต้องการที่จะหลีกเลี่ยงปัญหาบางอย่างที่กีดกันอยู่ จึงพยายามหาทางออกด้วยการแสวงหา ซึ่งดนตรีช่วยได้ทางอ้อมโดยให้โอกาสแสดงออกถึงความรู้สึก ความต้องการที่สภาพแวดล้อมในชีวิตจริงไม่อำนวยให้ทำเช่นนั้น เป็นการช่วยรักษาสุขภาพจิตของมนุษย์ให้สมดุล

3. จังหวะของเพลงเป็นแหล่งที่ทำให้เกิดความน่าสนใจที่จะฟัง ไม่ว่าจะเป็นจังหวะช้า จังหวะเร็ว หรือ กระแทกกระทั้น

4. ดนตรีเป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งของอารมณ์ ซึ่งนักแต่งเพลงพยายามจะกระตุ้นออกมา ทั้งที่ต้องการจูงใจหรือเกิดจากประสบการณ์ของตนเอง เป็นสื่อภาษาทางอารมณ์ให้ผู้ฟังได้รับรู้

5. ระดับสติปัญญาสามารถรับรู้ เข้าใจ และเข้าถึงเพลงนั้นได้ด้วยอารมณ์ของผู้ฟัง

6. การที่มีผู้ใดผู้หนึ่งแนะนำเพลงให้ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ เพื่อนหรือสื่อมวลชน ซึ่งกระตุ้นให้สนใจว่าดนตรีหรือเพลงนั้นๆดีและไพเราะอย่างไร

ประโยชน์ของดนตรี

- ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ทำให้เกิดความสุข ความพอใจ
- สนองความรู้สึกทางจิตใจ และผ่อนคลายความตึงเครียดของชีวิต
- สร้างความสามัคคี ปลุกใจให้เกิดความรักหมู่คณะ
- แสดงออกถึงลักษณะประจำชาติ และแสดงถึงความเจริญของกลุ่มมนุษย์
- เป็นเสมือนอาหารทางหู ทางตา ทางใจ และทางสมอง
- ใช้ในงานบันเทิง และงานสังคมต่างๆ
- ใช้ในพิธีการทางศาสนา และประเพณีวัฒนธรรม
- ใช้กล่อมเกลา และปลุกฝังคุณธรรม ความเป็นดีให้แก่มนุษย์

ตอนที่ 2. แนวคิดเกี่ยวกับคนตรีกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การรับรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้ และแนวคิดเกี่ยวกับตนเอง

แนวคิดเกี่ยวกับคนตรีกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

ด้วยเหตุที่ทัศนคติ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ในการก่อให้เกิดการปฏิบัติตนที่ถูกต้องในด้านการดำรงชีวิต ดังนั้นจำเป็นต้องเข้าใจถึงความหมายของทัศนคติ และกระบวนการที่จะใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้น

ทัศนคติ เป็นคำที่มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า "Aptus" แปลว่า โน้มเอียงเหมาะสม (Gardon W. Allport : 1976) สำหรับคำจำกัดความนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายแตกต่างกันดังนี้

เทอร์สโตน (Thurstone, 1976) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นผลรวมทั้งหมดที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิด และความกลัวต่อบางสิ่งบางอย่าง

อลลพอร์ท (Allport, 1967 อ้างใน บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2527) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นสภาพทางจิตใจและประสาททำให้นุคคลพร้อมที่จะตอบสนอง หรือแสดงออกในลักษณะที่สนับสนุน หรือต่อต้านต่อวัตถุหรือสถานการณ์ต่างๆ

นอร์แมน เอล มูน (Norman L. Munn, 1971 : 71) กล่าวว่า ทัศนคติคือ ความรู้สึก ความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อสิ่งของ บุคคล สถานการณ์ สถาบันและข้อเสนอใดๆ ในทางที่ยอมรับหรือปฏิเสธ ซึ่งมีผลให้บุคคลพร้อมที่จะแสดงปฏิกิริยาตอบสนองด้วยพฤติกรรมอย่างเดียวกันตลอด

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (อ้างใน วิจิตา ขวนางกูร : 2539, 21) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมที่จะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก

Schermerhorn, Hunt และ Osborn (1988 : 80-81 อ้างใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ และ คณะ, 2537 : 13) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบที่สำคัญของทัศนคติไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. องค์ประกอบที่เกี่ยวกับปัญญา (Cognitive Component) คือ ความเชื่อและค่านิยมของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความเชื่อและค่านิยมดังกล่าวนี้จะมีขึ้นก่อนการเกิดทัศนคติของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2. องค์ประกอบที่เกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก (Affective Component) จะเป็นความรู้สึกเฉพาะบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากความเชื่อและค่านิยมที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้นๆ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ก็คือ ทัศนคติที่แท้จริงของบุคคล

3. องค์ประกอบที่เกี่ยวกับพฤติกรรม (Behavioral Component) คือ เจตนารมณ์ของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา ตามความรู้สึกของบุคคลนั้นๆ เจตนารมณ์ที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลเนื่องมาจากทัศนคติของบุคคลต่อสิ่งดังกล่าวนั่นเอง

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520 : 64-65) ได้กล่าวว่า ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ และแหล่งสำคัญที่ทำให้คนเกิดทัศนคติ คือ

1. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experiences) เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ดีหรือไม่ดี จะทำให้เขาเกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นตามทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน

2. การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น (Communication from Others) จะทำให้เกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารต่างๆจากผู้อื่นได้ เช่น เด็กที่เคยได้รับการสั่งสอนจากผู้ใหญ่ว่าทำอย่างนั้นดีอย่างนั้นไม่ดี ก็จะทำให้เด็กมีทัศนคติต่อการกระทำต่างๆตามที่เคยได้รับทราบมา

3. สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) การเลียนแบบผู้อื่นทำให้เกิดทัศนคติขึ้นได้ เช่น เด็กที่เคารพเชื่อฟังพ่อแม่ เมื่อเห็นพ่อแม่แสดงท่าทีไม่ชอบสิ่งใด เด็กก็จะเลียนแบบการแสดงท่าทีที่ชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้นไปด้วย

4. ความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors) ทัศนคติของบุคคลหลายอย่างเกิดขึ้นเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับสถาบัน เช่น บ้าน โรงเรียน วัด หน่วยงานต่างๆ ซึ่งสถาบันเหล่านี้จะเป็นแหล่งที่มาสนับสนุนให้เกิดทัศนคติบางอย่างขึ้นได้

Mcguire (1969) ได้อธิบายขั้นตอนของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติซึ่งประกอบด้วยชั้นต่างๆ 5 ชั้นด้วยกันคือ

1. การใส่ใจ (Attention)
2. ความเข้าใจ (Comprehension)
3. การยอมรับ (Yielding)
4. การเก็บเอาไว้ (Retention)
5. การกระทำ (Action)

สิ่งที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคตินั้น เริ่มต้นด้วยองค์ประกอบที่สำคัญอันหนึ่ง คือ แหล่งของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ อาจจะเป็นบุคคลเดี่ยว กลุ่มบุคคล หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ หรือสิ่งทีก่อให้เกิดทัศนคติโดยตรง โดยทั่วไปแหล่งข่าวต่างๆ จะมีลักษณะแตกต่างกันในด้านต่างๆ เช่น ความสามารถ ความเป็นที่ดึงดูดความสนใจ ความคุ้นเคย ความเป็นมิตร จากการศึกษาพบว่า แหล่งข่าวที่มีความสามารถ มีความคุ้นเคย ความเป็นที่ดึงดูดความสนใจและมีอำนาจ จะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมากกว่าแหล่งข่าวที่ไม่มีคุณสมบัติเหล่านี้

นอกจากนี้องค์ประกอบส่วนอื่น เช่น เนื้อหาของข่าวสาร (ควรพิจารณาถึงภาษาความยากง่าย คำที่ใช้ ฯลฯ) วิธีการส่งข่าวสาร (การพูดในชุมชน การแสดงละคร การอภิปราย การสัมภาษณ์ ฯลฯ) และตัวผู้รับสาร (ทักษะในการสื่อความหมาย ทัศนคติ ความรู้ ประสบการณ์ ระบบสังคม ฯลฯ) ก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้

สำหรับดนตรีซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารที่ผ่านทางอวัจนภาษา และเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติบางอย่างได้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะและเนื้อหาของดนตรีด้วยเช่นกัน ซึ่งการเลือกใช้ดนตรีที่จะทำการสื่อสารกับผู้ชื่อนั้น ก็จำเป็นต้องรู้จักผู้ฟังด้วย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ป่วยจิตเวช ดังนั้น การนำดนตรีเข้าไปจึงต้องมีการศึกษาถึง ลักษณะและเนื้อหาของดนตรี ของบทเพลง ว่าชนิดใดจะเหมาะกับผู้ป่วย ชนิดใดไม่เหมาะกับผู้ป่วย ที่สำคัญต้องรู้ให้ได้ว่า ผู้ป่วยมีความต้องการดนตรีในรูปแบบใด แต่อย่างไรก็ตาม ทรอซ (Thaut, 1992 : 268 - 269) ก็ได้กล่าวว่า ประสบการณ์ทางดนตรี สามารถช่วยทำให้ผู้ป่วยเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และเกิดความต้องการทางอารมณ์ ในลักษณะ 3 ทางด้วยกันคือ

ทางที่ 1. ประสบการณ์ทางดนตรี ช่วยลดระดับความวิตกกังวล เกิดความเพลิดเพลิน และทำให้ผู้ป่วยเปลี่ยนแปลงความรู้สึกที่ท้อแท้กับชีวิตของตนเองได้ เพราะเมื่อผู้ป่วยได้รับ

ประสบการณ์ทางดนตรีแล้ว ผู้ป่วยจะมีความรู้สึกสบายใจ เกิดอาการผ่อนคลาย บรรเทาอาการวิตกกังวล และมีสภาพจิตใจดีขึ้น

ทางที่ 2. ประสบการณ์ทางดนตรี ช่วยให้ผู้ป่วยได้เรียนรู้ และยอมรับวิถีชีวิตใหม่นั้นคือรู้ว่าตนเองป่วย และผู้ป่วยก็จะพยายามพัฒนาตนเอง ปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ และเมื่อผู้ป่วยได้มีประสบการณ์ทางดนตรี ผู้ป่วยจะมีความรู้สึกอยากกลับไปสู่สภาพปกติเหมือนกับคนอื่นๆ ทั่วไป และประสบการณ์ทางดนตรี จะทำให้ผู้ป่วยจะมีกำลังใจที่จะต่อสู้ สามารถเอาชนะกับความสิ้นหวัง กระตุ้นให้ผู้ป่วยมีกำลังใจมีความหวังในชีวิตมากขึ้น

ทางที่ 3. ประสบการณ์ทางดนตรี ทำให้ผู้ป่วยมีความต้องการที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม และได้รับการยอมรับจากสังคม ผู้ป่วยจะรู้สึกว่าตนมีความสำคัญ และเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัวและสังคม ตนสามารถที่จะช่วยเหลือและทำประโยชน์ให้กับครอบครัวและสังคมได้ ดังนั้น การใช้ดนตรีจึงสามารถทำให้ผู้ป่วยเกิดประสบการณ์ทางสังคม ตลอดจนกิจกรรมดนตรีทำให้ผู้ป่วยได้พัฒนา ปรับปรุงจิตใจ อารมณ์ และมีความสุขยิ่งขึ้น

การรับรู้ (Perception)

การรับรู้ คือ กระบวนการในการรวบรวมข่าวสารสนเทศ และการให้ความหมายต่อสิ่งที่เกิดขึ้น (Weaver,1984) โดยที่ข้อมูลข่าวสารต่างๆที่ก่อให้เกิดกระบวนการรับรู้มาจากการรับสัมผัสโดยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การได้ลิ้มรส และการสัมผัส เป็นต้น

เนื่องจากคนเรามีการรับรู้ต่างกัน ความล้มเหลวของการสื่อสารจึงอาจเกิดได้ถ้าเราไม่ยอมรับความแตกต่างในเรื่องการรับรู้ของแต่ละบุคคล การรับรู้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรม การสื่อสารทัศนคติ และความคาดหวังของผู้สื่อสาร การรับรู้เป็นกระบวนการเลือกรับสารการ จัดสารเข้าด้วยกัน และตีความหมายที่ได้รับตามความเข้าใจและความรู้สึกของตนเอง (เมตตา กฤตวิทย์ และคณะ ,2530 :69)

กระบวนการที่เกิดขึ้นในตัวผู้รับสาร ประกอบด้วยกระบวนการย่อยๆ 3 กระบวนการ ได้แก่ การเลือก การรวบรวม และการแปลความหมายข่าวสารที่ได้รับมา โดยมีปัจจัยสำคัญที่มี

อิทธิพลต่อการรับรู้ คือ รูปแบบตายตัว (stereotype) ความใกล้ (proximity) และบทบาท (role) (จาระไน แกลโกศล, 2532)

- รูปแบบตายตัว (stereotype) คือ กระบวนการระบุหรือจำแนกสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่เราเกี่ยวข้องกับ หรือการจัดคนหรือสิ่งของที่เราเกี่ยวข้องกับตามประเภทหรือเกณฑ์ที่เรามีอยู่แล้ว ซึ่งอาจส่งผลให้เรามองบุคคลหรือสิ่งต่างๆผิดไปจากความเป็นจริงในบางกรณี

- ความใกล้ (proximity) ประกอบด้วยความใกล้ตัว (physical proximity) และความใกล้ใจ (psychological proximity) การที่มองคนที่อยู่ใกล้หรือไกลเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความชัดเจนในการมองเห็นบุคคลนั้น การรับรู้และบอกรายละเอียดต่างๆเกี่ยวกับคนนั้น นอกจากนี้ การที่เรามีความรู้สึกนึกคิดคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกัน จะมีแนวโน้มต่อการรู้และเข้าใจในกันและกัน ตลอดจนมีแนวโน้มที่จะรับรู้ในสิ่งที่ที่คนมีความรู้สึก นึกคิดใกล้เคียงกับเรารับรู้

- บทบาท (role) บทบาทเป็นปัจจัยที่มีต่อความมุ่งหวัง ความต้องการ ทัศนคติ สถานการณ์ และการรับรู้ การที่คนเรามีบทบาทหลายบทบาท มีส่วนทำให้การรับรู้ในแต่ละบทบาทแตกต่างกันไป ในขณะเดียวกัน การมีบทบาทมากเป็นแนวโน้มให้เรามีโอกาสรับรู้ได้มาก

ดนตรีกับการรับรู้

สำหรับดนตรีกับการรับรู้ นั้น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ เจอโรม บรูเนอร์ (Bruner, 1966: 10-11) มาใช้ ซึ่ง เจอโรม บรูเนอร์ ได้แบ่งกระบวนการรับรู้ออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. Enactive Representation คือ กระบวนการรับรู้ซึ่งผ่านการกระทำ เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับการเล่นสกี ผู้สอนจะให้การกระทำให้ดู เพื่อให้ผู้เรียนเห็นว่าเป็นอย่างไรและให้ผู้เรียนกระทำตาม ในทางดนตรีการรับรู้ในกระบวนการนี้ ได้แก่ การให้ผู้บวชได้ฟังเสียงหรือตบมือให้จังหวะของตัวโน้ตต่างๆ เป็นต้น

2. Iconic Representation คือ กระบวนการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ในลักษณะของภาพ หรือการกระทำบางอย่างที่เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งที่ต้องการ

เรียนรู้ เช่น การใช้ภาพที่สื่อความหมายแทนตัวโน้ต หรือใช้ความสั้น ความยาวของเส้นสื่อความหมายแทน จังหวะสั้น-ยาวของค่าตัวโน้ต

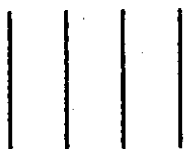
3. Symbolic Representation คือ กระบวนการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สัญลักษณ์ทางด้านภาษาที่ทุกคนยอมรับ เช่น ภาษาเขียน หรือตัวโน้ตสากล ในทางดนตรี ได้แก่ การรับรู้เรื่องตัวโน้ต หรือเครื่องหมายต่างๆ ทางดนตรี

หลักการรับรู้ดังกล่าวนี้ นำมาประยุกต์ใช้กับกิจกรรมดนตรีได้ คือ ในขั้นแรก การเรียนรู้ทางดนตรีควรเริ่มด้วยการรับรู้ทางด้านเสียง เพราะดนตรีเป็นเรื่องของเสียง ซึ่งตรงกับขั้น Enactive Representation ในระยะต่อมา การแปลแนวคิดทางเสียงมาเป็นสัญลักษณ์ ควรใช้สัญลักษณ์ที่สามารถสื่อความหมายในลักษณะที่เป็นภาพแทนลักษณะของเสียงได้ ซึ่งตรงกับขั้น Iconic Representation ในขั้นที่ 3 คือการแทนสัญลักษณ์ในขั้นที่ 2 ด้วยสัญลักษณ์ทางดนตรี (music notation) เรียกว่า Symbolic Representation

นอกจากนี้ ฌูทซ์ สุธัจฉิตต์ (2535 : 68) ได้ยกตัวอย่างของการใช้หลักการรับรู้ทางด้านสัญลักษณ์กับการสอนดนตรี ดังนี้

การสอนเรื่องโน้ตตัวดำ () ซึ่งโดยปกติใช้เป็นอัตราจังหวะกำหนดความเร็วของเพลงโดยทั่วไป ซึ่งควรเริ่มด้วยการให้ผู้เรียนร้องเพลงที่มีตัวดำอยู่ และให้ผู้เรียนปรบมือในจังหวะของตัวดำ เดินย่ำเท้าให้เข้าจังหวะของตัวดำ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีแนวคิดเกี่ยวกับจังหวะของตัวดำ ซึ่งเป็นจังหวะสม่ำเสมอมีความเร็วในอัตราหนึ่ง กิจกรรมเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนรับรู้เรื่องค่าของโน้ตตัวดำ ซึ่งจัดอยู่ในขั้นการใช้ Enactive Representation

ในขั้นต่อมา สัญลักษณ์ที่มีความหมายและใกล้ตัวผู้เรียน ซึ่งผู้สอนใช้แทนการตบจังหวะการออกเสียง หรือการเดิน ในจังหวะของตัวดำ อาจเป็นภาพที่มีขนาดเท่ากัน เพื่อแทนแนวคิดเรื่องความเท่ากันของจังหวะ เช่น ภาพหน้าคน หรือ ภาพชวดยา ที่มีขนาดเท่าๆกัน 4 ภาพ ซึ่งหมายถึง การตบมือ 4 ที ในขั้นนี้อาจแปลงสัญลักษณ์ทางดนตรี แต่ง่ายกว่าเพื่อการรับรู้ที่ไม่ซับซ้อน เช่น

หมายถึงการตบมือ 4 ที

ในช่วงนี้จึงอยู่ในขั้น Iconic Representation

ในระยะต่อมาจึงแนะนำสัญลักษณ์ทางดนตรี คือ โน้ตตัวดำ (♩) ซึ่งการรับรู้ของผู้เรียนเป็นเพียงการเปลี่ยนสัญลักษณ์เท่านั้น แนวคิดด้านจังหวะของตัวดำได้รับการถ่ายทอดมาจนผู้เรียนไม่รู้สึกเป็นสิ่งใหม่หรือเรื่องยากอีกต่อไป ฉะนั้นเมื่อผู้เรียนเห็นสัญลักษณ์ ♩ จึงเป็นเพียงเครื่องหมายแทนเสียงตบมือที่ผู้เรียนคุ้นเคยมาแล้วนั่นเอง ซึ่งจัดเป็นขั้นการใช้ Symbolic Representation

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory)

การเรียนรู้เป็นกระบวนการส่วนหนึ่งของพฤติกรรมมนุษย์ คนเราจะเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเหตุการณ์ต่างๆ ในสภาพแวดล้อม เนื่องจากการสื่อสารมีลักษณะเป็นสองทาง (Two-way communication) เราจึงไม่สามารถมองข้ามเรื่องการเรียนรู้ไปได้ (Bettinghaus, 1980)

แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่าง " สิ่งเร้า " (stimuli) และ " การตอบสนอง " (response) สิ่งเร้า ได้แก่ เหตุการณ์ที่อวัยวะภายในร่างกายรับรู้ ในสถานการณ์การสื่อสารสิ่งเร้าก็คือ " สาร " โดยแหล่งสารหรือผู้ส่งสารจะเป็นผู้ส่งสิ่งเร้า ส่วนการตอบสนองก็คือ สิ่งที่ผู้รับสารแสดงออกมาหลังจากได้รับสิ่งเร้าหรือได้รับสารนั่นเอง การมองการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการตอบสนองของผู้รับสารมีอยู่ 2 ประเภท ดังนี้

1. สถานการณ์การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Instrumental or operant learning) ในสถานการณ์การเรียนรู้แบบนี้ สิ่งเร้าจะถูกส่งไปยังอวัยวะ และเมื่อมีการตอบสนองตามที่ผู้ส่งสารต้องการแล้วอาจจะมีการให้แรงเสริมซ้ำ (Reinforcement) หรือ การให้รางวัล (Reward) เพื่อให้การตอบรับนั้นมีลักษณะเป็นถาวร

2. สถานการณ์การเรียนรู้ภายใต้เงื่อนไข (Conditioned learning) ในสถานการณ์การเรียนรู้แบบนี้ จะมีการส่งสิ่งเร้าที่อวัยวะคุ้นเคย และตอบสนองโดยได้รับรางวัลจากการตอบสนองนั้น ไปยังอวัยวะพร้อมๆกับการส่งสิ่งเร้าที่อวัยวะยังไม่คุ้นเคยไปด้วยกัน หลังจากอวัยวะได้ลองแล้วสิ่งเร้าสิ่งใหม่ก็จะสามารถทำให้เกิดการตอบสนอง ในลักษณะเดียวกับที่อวัยวะเคยตอบสนองสิ่งเร้าที่คุ้นเคย ตัวอย่างของการเรียนรู้แบบนี้ที่รู้จักกันดี คือ กรณีการทดลองกับสุนัขของ Pavlov (Pavlov's dog) โดยสิ่งเร้าก็คือ อาหารที่ทำให้เกิดการตอบสนองคือน้ำลายไหล เมื่อมีการให้อาหารสุนัขพร้อมกับการสั่นกระดิ่งสุนัขก็จะน้ำลายไหล หลังจากที่มีการทดลองเช่นนี้หลายครั้ง เมื่อสั่นกระดิ่งเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีอาหาร สุนัขก็มีปฏิกิริยาตอบสนองคือน้ำลายไหลเช่นเดิม

นอกจากนี้ตามแนวคิดของธอร์นไดค์ (Thorndike) ได้เสนอกฎแห่งการเรียนรู้ ไว้ 3 กฎ ดังนี้ (สุชา จันทน์เอม : 2533 ,154-155)

1. กฎแห่งผล (Law of Effect) ธอร์นไดค์ กล่าวว่า เมื่อมีการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับอาการตอบสนองที่นำความพอใจมาให้ การเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับอาการตอบสนองก็จะแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น นั่นก็คือ ถ้าจะให้ผู้เรียนเรียนรู้อะไรจะต้องมีรางวัลให้ (รางวัลมิได้หมายถึงสิ่งของอย่างเดียว แต่รวมเอาทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกพอใจ เช่น การให้คำชมเชย เป็นต้น) เมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ต้องการออกมา แต่ถ้าจะให้พฤติกรรมบางอย่างที่ไม่ต้องการหายไป จะต้องมีการทำโทษ ต่อมา ธอร์นไดค์ พบว่า การทำโทษเป็นการบังคับให้ผู้เรียนพยายามลองแสดงอาการตอบสนองอย่างอื่น ในที่สุดธอร์นไดค์จึงยกเลิกกฎแห่งผลที่เกี่ยวกับการลงโทษ แต่ยังคงเหลือกฎแห่งผลที่เกี่ยวกับการให้รางวัล และกล่าวว่า การให้รางวัลเท่านั้นที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

2. กฎแห่งการฝึก (Law of Exercise) ธอร์นไดค์ ได้อธิบายว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองได้สัมพันธ์แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เมื่อมีการฝึกหัดหรือมีการทำซ้ำบ่อยๆ แต่หลังจากปี ค.ศ. 1930 ธอร์นไดค์ พบว่า การฝึกหัดจะมีผลต่อการเรียนรู้ด้วยตัวของมันเองไม่ได้ จะต้องมียุทธศาสตร์อื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย แต่ก็ยังเชื่อว่าการฝึกฝนที่มีการควบคุมที่ดีย่อมมีผลต่อการเรียนรู้

3. กฎแห่งการพร้อม (Law of Readiness) ธอร์นไดค์ ได้ตั้งกฎแห่งการพร้อมนี้เพื่อเสริมกฎแห่งผล และได้อธิบายไว้ในรูปของการเตรียมตัว และการเตรียมพร้อมในการที่จะตอบสนองของกิจกรรมที่ตามมาหลังจากที่มีการเตรียมตัวพร้อมแล้ว

นอกจากการเรียนรู้ตามหลักความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง และการวางเงื่อนไขแล้ว นักจิตวิทยาตามหลักของจิตวิทยาเกสทอลท์ (Gestalt Psychology) ได้ให้ความสำคัญของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้ทั้งหมดเน้นส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อย นั่นคือ ส่วนรวมใหญ่กว่าผลบวกของส่วนย่อย (โยธิน คันสนยุท และคณะ, 2533 : 8)

ดนตรีกับการเรียนรู้

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2535: 63) กล่าวว่า การเรียนรู้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างถาวร ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ หรือการฝึกปฏิบัติ การเรียนรู้เป็นผลเนื่องมาจากทั้งด้านวุฒิภาวะ และสภาวะแวดล้อม

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การเรียนรู้มีแนวคิดพื้นฐานตามหลักความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง ซึ่งก็คือ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อใช้สิ่งเร้าเป็นตัวชี้นำ หรือการจูงใจให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ต้องการออกมา นอกจากนี้การรู้อย่างเกิดขึ้นในสภาวะของการวางเงื่อนไขโดยมีการให้แรงเสริมซ้ำหรือการให้รางวัล และการลงโทษ

ตัวอย่างของการนำการเรียนรู้ไปใช้ในกิจกรรมดนตรี เช่น ในการสอนร้องเพลงให้กับผู้ป่วย ถ้าผู้ป่วยคนใดร้องบางตอนได้ถูกต้อง ควรเน้นที่ผู้ป่วยคนนั้นโดยให้ร้องให้คนอื่นฟัง เพื่อใช้สิ่งนี้เป็นตัวเสริมแรงให้ผู้ช่วยคนอื่นๆ เกิดการเรียนรู้ ไม่ใช่ให้คนร้องเทียบร้องให้ผู้อื่นฟัง และบอกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการใช้การลงโทษ ทำให้ผู้นั้นเกิดความอับอาย และไม่อยากร่วมในกิจกรรมดนตรีได้

นอกจากนี้ทฤษฎีการเรียนรู้ ยังเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการสร้างแนวคิด หรือความเข้าใจเพื่อใช้แทนประสบการณ์ หรือสภาวะแวดล้อมที่ตนได้ประสบมา ซึ่งพัฒนามาจากจิตวิทยากลุ่มเกสทอลท์ (Gestalt Psychology) หลักการที่สำคัญของกลุ่มนี้ก็คือ การเรียนรู้ที่เน้นส่วนรวมทั้งหมดมากกว่าส่วนย่อย

ตัวอย่างของการนำการเรียนรู้ไปใช้ในกิจกรรมดนตรี เช่น เมื่อต้องการให้ผู้ปวยรู้เรื่องอัตราจังหวะของเพลงไทย ควรเริ่มด้วยการฟังเสียงจึงให้เป็นเสียก่อน เพราะจึงเป็นเครื่องดนตรีที่เป็นหลักในการกำหนดอัตราของเพลงไทย โดยการให้ผู้เรียนฟังเสียงจึง จัดได้ว่าผู้เรียนได้เรียนรู้ลักษณะโดยรวมของโครงสร้างดนตรีไทย เป็นต้น

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2535 : 66) กล่าวว่า เนื่องจากดนตรีเป็นโสตศิลป์ รับรู้โดยโสตประสาท ต่างไปจากทวาทศศิลป์ที่รับรู้โดยการมองเห็นด้วยตา แนวคิดเกี่ยวกับดนตรีจึงมีการเปลี่ยนแปลงเป็นสัญลักษณ์ทางดนตรี หรือภาษาดนตรีเพื่อประโยชน์ในการถ่ายทอด แนวความคิดทางด้านเสียงออกมาในรูปของสัญลักษณ์ที่รับรู้ด้วยตา ดังนั้นในการสอนกิจกรรมดนตรีต่างๆ ต้องคำนึงถึงกระบวนการถ่ายทอดแนวความคิดของเสียงออกมาเป็นภาษาดนตรี เพื่อให้ผู้เรียนได้แนวคิดทั้งทางด้านเสียงและทางด้านสัญลักษณ์ที่ใช้แทนเสียง โดยควรคำนึงถึงเสมอว่า " ดนตรีเป็นเรื่องของเสียง ฉะนั้นการเรียนการสอนดนตรีควรเริ่มจากเสียงก่อนที่จะกล่าวถึงสัญลักษณ์ของเสียง หรือตัวโน้ต "

แนวคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self Concept)

แนวคิดเกี่ยวกับตนเองเป็นพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่ง ในการเปิดตนเองออกสู่การติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น ประกอบด้วย การรู้ตนเอง (self-awareness) การยอมรับตนเอง (self-acceptance) การรู้จักตนเอง (self-actualization) และการเปิดเผยตนเอง (self-disclosure)

1. การรู้ตนเอง (self-awareness) คือ การที่เราสามารถวิเคราะห์หรือระบุได้ว่าเราเป็นคนอย่างไร การที่เราจะรู้ตนเองนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การที่เราจะรู้เกี่ยวกับตนเองอยู่เสมอ เราควรจะมีการคาดทํานายความสำเร็จเกี่ยวกับตนเองอย่างสม่ำเสมอ และการสร้างความคิดต่อตนเองในเชิงลบและเชิงบวก

2. การยอมรับตนเอง (self-acceptance) คือ การยอมรับความรู้สึก ความเชื่อ เป้าหมาย และความสัมพันธ์ต่างๆ ตลอดจนธรรมชาติ เงื่อนไขต่างๆ และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวเรา การที่เรายอมรับตนเองจะเป็นหนทางเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การสร้างแนวทางในการปรับปรุงประสิทธิภาพของการสื่อสารระหว่างบุคคลของเรา

3. การรู้จักตนเอง (self-actualization) เป็นผลพวงมาจาก การรู้ตนเองและการยอมรับตนเอง คนที่รู้จักตนเองมักจะมีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ การพอใจในการใช้ความสามารถเท่าที่มีอยู่เพื่อดูแลตนเอง การเชื่อในการตัดสินใจของตนเอง และการมีความยืดหยุ่น ซึ่งจะนำไปสู่ความเต็มใจที่จะยืนหยัดอยู่ด้วยตนเอง การไว้วางใจตนเอง และความพร้อมที่จะเปลี่ยนเมื่อรู้ว่าการตัดสินใจของตนผิด

4. การเปิดตนเอง (self-disclosure) การเปิดตัวเองเป็นสิ่งที่ทำให้การสื่อสารระหว่างคู่สื่อสารมีประสิทธิภาพและตรงเป้าหมาย เนื่องจากการเปิดตนเองเกี่ยวพันกับการเปิดเผยความรู้สึก การกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น และยังช่วยให้คู่สื่อสารรู้จักกันดีขึ้น

Joseph และ Harrison (อ้างใน จาระไน แกลโกศล , 2532) ได้สร้างแผนภูมิเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการเปิดตัวเอง เรียกว่า "Johari Window " ดังนี้

บริเวณเปิด Open Pane	บริเวณกุดบอด Blind Pane
บริเวณซ่อนเร้น Hidden Pane	บริเวณที่ไม่รู้ Unknown Pane

แผนภูมิที่ 1 แนวคิดเรื่องการเปิดตัวเอง ของ Joseph and Harrison

กรอบสี่เหลี่ยมทั้งหมดเป็นแนวความคิดแทนความเป็นตนของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เส้นย่อยต่างๆเป็นกรอบที่สามารถเปลี่ยนให้กว้าง หรือแคบได้เมื่อเปลี่ยนบุคคลที่เราสื่อสารด้วย เนื้อที่ในกรอบแต่ละกรอบจะหดเข้าหรือขยายออกตามการรับรู้ต่อพฤติกรรม ความรู้สึก และแรงกระตุ้นต่อตัวเอง และต่อคู่สื่อสาร กรอบต่างๆก่อให้เกิดบริเวณดังต่อไปนี้

1. บริเวณที่เปิด (The Open Pane) บริเวณของกรอบของการเปิด แสดงปริมาณของความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการสื่อสารระหว่างบุคคล ยิ่งเมื่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมากขึ้นหรือลึกซึ้งขึ้น อาณาเขตของการเปิดก็จะเพิ่มมากขึ้นซึ่งแสดงถึงความเต็มใจ ในอันที่จะเปิดตนเองออกติดต่อกับคู่สื่อสารมากขึ้น

2. บริเวณจุดบอด (The Blind Pane) เป็นบริเวณที่เปรียบเหมือนความเป็นตนเองที่คนอื่นรู้ แต่เจ้าตัวไม่รู้ ทำให้เกิดภาวะที่บุคคลเข้าใจว่าตนเองเป็นอย่างหนึ่ง แต่ผู้อื่นมองเห็นว่าบุคคลผู้นั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง

3. บริเวณซ่อนเร้น (The Hidden Pane) เป็นบริเวณที่ผู้เป็นเจ้าของตนเองเท่านั้นที่มีความเกี่ยวข้องอยู่ บริเวณดังกล่าวนี้เป็นสัญลักษณ์แทนความรู้สึก พฤติกรรม และแรงกระตุ้นของผู้ที่เป็นเจ้าของที่ไม่ยอมเปิดเผยให้ผู้อื่นทราบ

4. บริเวณที่ไม่รู้ (The Unknown Pane) เป็นบริเวณที่ทั้งบุคคลนั้น และผู้อื่นไม่รู้ ซึ่งบริเวณนี้ อาจจะลดลงได้เมื่อมีการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลให้มากขึ้น

ในการที่บุคคลจะเปิดตัวเองสู่การติดต่อกับผู้อื่นนั้น บุคคลควรจะมีการพัฒนาทักษะต่างๆในด้านการสื่อสาร เช่น ความกล้าในการแสดงออก การเปิดเผยตนเอง การมีความรู้สึกร่วมกับผู้อื่น การหาโอกาสในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น การรอจังหวะและความเหมาะสมในการสื่อสาร และการสื่อสารให้ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สุชาติ สาคกรเสถียร (2530: 7) กล่าวว่า " คนตรีสามารถทำให้ผู้ป่วยตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา ทำให้ผู้ป่วยจิตเวชกล้าที่จะแสดงออกตามรูปแบบของกิจกรรมดนตรีต่างๆ และตามความรู้สึกนึกคิดที่ตนมีอยู่ " ผู้ป่วยจะมีความรู้สึกร่วมไปกับดนตรี และความรู้สึกร่วมไปกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีนั้นด้วย เพราะเนื่องจากว่าดนตรีเป็นสื่อทางอารมณ์ที่แสดงออกมาในรูปของอวัจนภาษา ดังนั้น การทำการสื่อสารโดยผ่านทางสื่อดนตรี จึงสามารถทำให้ผู้ป่วยมีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นได้

ตอนที่ 3 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการสื่อสาร

พฤติกรรมกรรมการสื่อสาร (Communication Behavior)

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า การสื่อสารเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตมนุษย์ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนความรู้ ข่าวสาร และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพื่อที่จะเข้าใจ จูงใจหรือมีอิทธิพลต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การที่จะบรรลุความเข้าใจหรือจูงใจกันได้ ก็ต้องอาศัยการสื่อสาร

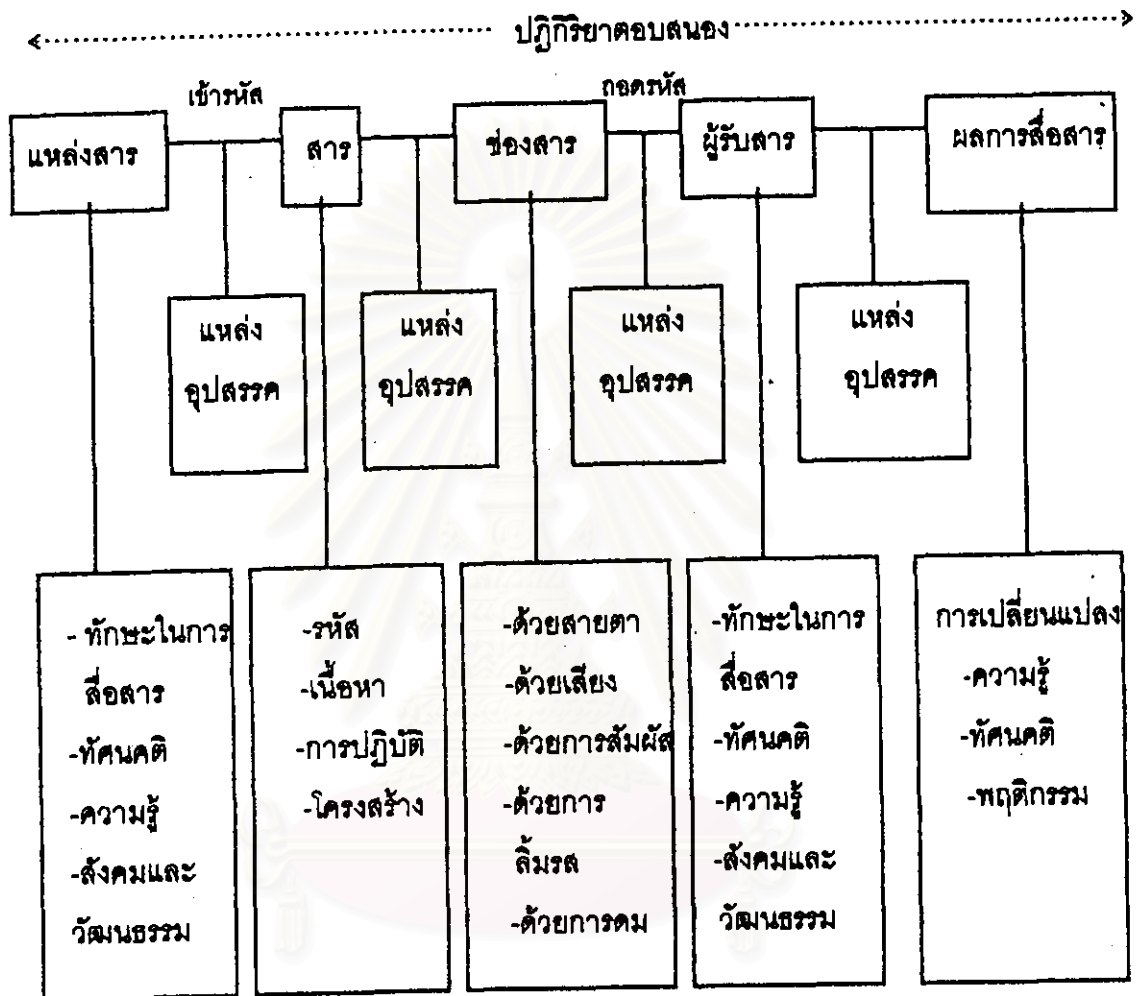
พฤติกรรมกรรมการสื่อสารเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสาร กล่าวคือ การสื่อสารนั้นเป็นกระบวนการของการถ่ายทอดสาร (message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งที่เรียกว่าผู้ส่งสาร (source) ไปยังบุคคลฝ่ายหนึ่งที่เรียกว่าผู้รับสาร (receiver) โดยผ่านสื่อ (channel)

พฤติกรรมกรรมการสื่อสารจึงมีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ มีลักษณะของการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ไม่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด ไม่มีการหยุดนิ่ง จะต้องมีบางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้นก่อนและหลังกระบวนการอยู่เสมอ องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบของพฤติกรรมกรรมการสื่อสารมีความเกี่ยวข้อง และมีผลกระทบซึ่งกันและกัน

ขวัญเรือน กิตติวัฒน์ (2527) กล่าวว่า พฤติกรรมการสื่อสาร คือ การกระทำ การแสดงออกซึ่งสัญลักษณ์ ที่มีลักษณะบ่งบอกว่าเป็นการสื่อความหมาย โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ตลอดจนประสบการณ์ระหว่างกันและกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลัก คือ ความเข้าใจร่วมกัน

และพฤติกรรมกรรมการสื่อสารย่อมประกอบไปด้วย องค์ประกอบของการสื่อสาร ดังที่เบอร์โล (Berlo, 1960) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของการสื่อสาร ประกอบไปด้วย 1.แหล่งสาร (Source) 2.สาร (Message) 3.ช่องสารหรือสื่อ (Channel) และ 4. ผู้รับสาร (Receiver) และในกระบวนการของพฤติกรรมกรรมการสื่อสารที่แท้จริงย่อมมี 5.ผล (Effect) ของการสื่อสารอยู่ด้วย นั่นก็คือผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสื่อสารของ 6.พฤติกรรมกรรมการสื่อสารกลับ (Feedback) ของผู้รับสารนั่นเอง

ดังนั้นแบบจำลอง (Model) ของการสื่อสารที่ประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง 6 ประการ (Rogers & Shoemaker ; berlo ; shannon & Weaver อ้างใน เสถียร เขยประทับ, 2528) จึงมีลักษณะดังนี้

แผนภูมิที่ 2 แบบจำลองการสื่อสารของ Rogers & Shoemaker

ดังนั้นพฤติกรรมสื่อสารจึงมีลักษณะเป็นกระบวนการที่สำคัญดังต่อไปนี้ (ขวัญเรือน กิตติวัฒน์, 2527)

1. พฤติกรรมสื่อสารมีลักษณะเป็นกระบวนการ โดยกระบวนการของพฤติกรรมสื่อสารจะเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นวงจรต่อเนื่องกันไปตลอดเวลา วงจรของพฤติกรรมสื่อสารประกอบด้วย พฤติกรรมเข้ารหัส (encoding behavior) พฤติกรรมถ่ายทอดและการรับ (transmitting and receiving) พฤติกรรมถอดรหัส (decoding behavior) และพฤติกรรม

ความหมาย (interpretive behavior) โดยไม่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด ไม่มีขอบเขตที่แน่ชัด ผู้ส่งสารและผู้รับสารจะสลับบทบาทไปมาอย่างแน่ชัด และต่างแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ และตอบสนองระหว่างกันและกัน จนกระทั่งเกิดความเข้าใจร่วมกันในที่สุด

2. พฤติกรรมการสื่อสาร เป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการทางด้านจิตวิทยา กระบวนการทางสังคม และกระบวนการทางวัฒนธรรม โดยมีแรงกระตุ้นจากปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความทรงจำ ความหวัง ทักษะคิด เป็นต้น และแรงกระตุ้นจากปัจจัยภายนอกตัวบุคคล ได้แก่ ปทัสถาน จารีตประเพณี จรรยาบรรณ กฎหมาย และวัฒนธรรม เป็นต้น แรงกระตุ้นต่างๆเหล่านี้ จะร่วมกันผลักดันให้การแสดงออกของพฤติกรรมการสื่อสารของมนุษย์เป็นไปตามกรอบแห่งการเรียนรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ ทำให้ผลตอบสนองของพฤติกรรมการสื่อสารเป็นไปตามลักษณะเฉพาะตัวบุคคล หรือเฉพาะกลุ่มสังคม

3. พฤติกรรมการสื่อสาร เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมภายนอกกระบวนการสื่อสาร กระบวนการสื่อสารจะเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของสภาพการณ์ หรือสภาพแวดล้อมภายนอกกระบวนการสื่อสารซึ่งประกอบด้วย สภาพแวดล้อมทางกายภาพ การเมือง การเศรษฐกิจ ฯลฯ ตลอดจนปัจจัยต่างๆ ด้านสรีระ เวลา โอกาส ระยะทาง การเงิน ฯลฯ ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการส่งเสริม หรือสกัดกั้นการกระทำการติดต่อสื่อสาร

4. พฤติกรรมการสื่อสารเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากสัญชาตญาณ และการเรียนรู้ทางสังคม โดยที่โครงสร้างและส่วนประกอบของระบบสังคม ต่างมีส่วนในการเตรียม และกำหนดรูปแบบของพฤติกรรมการสื่อสาร พฤติกรรมการสื่อสารของมนุษย์จะมีทั้งที่เป็นพฤติกรรมเปิดเผย (overt behavior) เช่น การพูด การเขียน สีนหน้าท่าทาง และส่วนที่เป็นพฤติกรรมปกปิด (covert behavior) เช่น การรับรู้ ความคิด เป็นต้น โดยที่บุคคลแต่ละคนจะแสดงออกแตกต่างกันไป ตามการขัดเกลาจากสภาวะแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่บุคคลผู้นั้นอาศัยอยู่

นอกจากนี้พฤติกรรมการสื่อสาร ยังสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1. พฤติกรรมการสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication Behavior) พฤติกรรมการสื่อสารภายในบุคคลเป็นการสื่อสารของบุคคลคนเดียว บุคคลคนเดียวก็นั้นทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร คือ การปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในตัวเอง Bamlund (1986) กล่าวว่า

การสื่อสารภายในบุคคลของแต่ละคนจะเป็นอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ สิ่งแวดล้อมรอบตัว คนเราจะเห็นสิ่งต่างๆตามวัตถุประสงค์ รู้สึกตามที่อวัยวะรับรู้ ยอมรับสัมพันธ์กับรหัสต่างๆ ตามพลวัตของบุคลิกภาพของตนเอง

จุดสำคัญของพฤติกรรมกรรมการสื่อสารภายในตัวบุคคล ย่อมมีความสืบเนื่องกับ พฤติกรรมการสื่อสารประเภทต่างๆ ทั้งรูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคลโดยผ่านสื่อเทคนิค และ รูปแบบของการสื่อสารมวลชน

2. พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication Behavior)

สโนว์ ปัทมะโยทิน (2520 อ้างถึงใน ปาริชาติ สถาปัตตานนท์ ,2534: 33) กล่าวว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล หมายถึง กระบวนการติดต่อสื่อสารหรือการแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบระหว่าง บุคคลสองคน หรือมากกว่านั้นขึ้นไป อาจเป็นสามคน หรือกลุ่มย่อยแล้วแต่จำนวนคนที่เกี่ยวข้อง ในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งอาจจำแนกแจกแจงออกได้ชัดเจน นับตั้งแต่ผู้ส่งสาร สาร สื่อ ผู้รับสาร ผล และปฏิกิริยาตอบสนอง

ประมะ สตะเวทิน (2538 : 35) กล่าวว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลหมายถึง การสื่อสารที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาทำการสื่อสารกันในลักษณะตัวต่อตัว (person-to-person) หรือในทำนองเดียวกัน การสื่อสารระหว่างบุคคลก็เกิดขึ้นในกรณีของกลุ่มย่อยซึ่งมีคนมากกว่า 2 คนขึ้นไปมารวมตัวกันในลักษณะที่สามารถติดต่อแลกเปลี่ยนกันได้โดยตรง

เมตตา กฤตวิทย์ และคณะ (2530 : 32) กล่าวว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล หมายถึง การสื่อสารโดยตรงระหว่างคน 2 คนหรือ มากกว่า 2 ในระยะห่างทางกายภาพพอที่จะเลือก ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 (หู ตา จมูก ลิ้น กาย) และปฏิกิริยาตอบสนองแบบปัจจุบันทันที

ดังนั้น พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล ก็คือ การที่คน 2 คน หรือมากกว่า 2 คน ขึ้นไปมาทำการสื่อสารร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารและทำความเข้าใจร่วมกัน และการสื่อสาร จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าบุคคลไม่มีพฤติกรรมการสื่อสารร่วมกัน

DeVito (1986 : 14-15 อ้างใน ยุกต เบ็ญจรงค์กิจ และคณะ , 2534 : 22-24) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลว่ามีอยู่ด้วยกัน 6 ประการ คือ

1. การค้นพบตัวเอง (To discover oneself) เมื่อเราทำการสื่อสารระหว่างบุคคล จะช่วยให้เราเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและคนอื่นด้วย การรับรู้เกี่ยวกับตนเอง (self-perceptions) ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการที่เราเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองจากการสื่อสารกับคนอื่น พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคล จะเปิดโอกาสให้เราได้พูดเกี่ยวกับสิ่งที่เราชอบ ความรู้สึก ความคิด และพฤติกรรมของเรา

2. การค้นพบโลกภายนอก (To Discover the External World) เมื่อเรามีพฤติกรรมสื่อสารร่วมกันระหว่างบุคคล จะทำให้เราเข้าใจโลกภายนอกได้ดีขึ้น ทั้งในด้านวัตถุ เหตุการณ์ ผู้คน ถึงแม้ว่าข่าวสารจำนวนมากจะมาถึงเราจากแหล่งของสื่อมวลชน แต่บ่อยครั้งที่เรามักจะอภิปรายและเรียนรู้ในท้ายสุดผ่านมาทางปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

3. การสร้างและดำรงความสัมพันธ์อันดี (To Establish and Maintain Meaning Relationships) ความปรารถนาที่สำคัญมากอันหนึ่งของคนเราก็คือ การสร้างและดำรงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับคนอื่น ๆ เราใช้เวลาจำนวนมากในการสื่อสารระหว่างบุคคลก็เพื่อการสร้างและดำรงความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนอื่น ซึ่งความสัมพันธ์นี้จะช่วยลดความเหงาและความหดหู่ ช่วยให้เรา มีความสุขมากขึ้น และทำให้มีความรู้สึกในแง่ดีกับตัวเราเอง

4. เปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม (To Change Attitude and Behaviors) บ่อยครั้งที่เราใช้ความพยายามในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมคนอื่น โดยผ่านพฤติกรรมสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งผลการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบประสิทธิผลของการสื่อสารระหว่างบุคคลกับการสื่อสารมวลชน พบว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลจะมีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมเหนือกว่าการสื่อสารมวลชน (Roger, 1971)

5. เพื่อการเล่นและความบันเทิง (To play and Entertain) การพูดคุยกับเพื่อนฝูงเกี่ยวกับกิจกรรม การวิจารณ์กีฬา การเล่าเรื่องนิยายเรื่องตลก การพูดคุยเพื่อฆ่าเวลา เหล่านี้ล้วนเป็นพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อการเล่น และความบันเทิง

6. เพื่อการช่วยเหลือ (To Help) เราสามารถใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อการช่วยเหลือ การรักษาทางใจ เช่น การพูดแนะแนวนักเรียนนักศึกษา การพูดปลอบเด็กที่ร้องไห้ ซึ่งเป็นการใช้พฤติกรรมสื่อสารระหว่างบุคคล เพื่อการช่วยเหลือแบบไม่ใช่วิชาชีพ นอกจากนี้ยังมีการใช้แบบเป็นวิชาชีพด้วย เช่น นักจิตวิทยาได้ใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลในการรักษาโรคทางจิต

นอกจากนี้ พฤติกรรมสื่อสารระหว่างบุคคลนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น การติดต่อสื่อสารโดยตรง และการติดต่อสื่อสารโดยกลุ่ม ดังนี้ (เสถียร เขยประทับ, 2525 อ่างใน วชิรา วราลักษณ์, 2538 : 21)

- การติดต่อโดยตรง (Direct Contact) การติดต่อโดยตรงสำหรับการวิจัยนี้ ใช้สื่อบุคคลในการเผยแพร่ข่าวสารโดยวิธีสร้างสัมพันธ์กับคนไข้ นอกจากนี้ผู้เผยแพร่ข่าวสารยังสามารถสำรวจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้รับสารได้ด้วย

- การติดต่อโดยกลุ่ม (Group Contact) การติดต่อโดยผ่านกลุ่ม กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อบุคคลส่วนรวม กลุ่มต่างๆช่วยให้การสื่อสารของบุคคลบรรลุเป้าหมายได้ ดังที่ บลูเมอร์ (Blumer, 1969) กล่าวว่า " สังคมมนุษย์ประกอบด้วยกลุ่มที่ต่างชนิดกัน ส่วนใหญ่ใช้ชีวิตร่วมกันอยู่ทั้งหมด จะประกอบกันเป็นแบบแผนปฏิบัติ และมีพฤติกรรมร่วมของบุคคล เมื่อกลุ่มมีความสนใจมุ่งไปสู่ทิศทางใด บุคคลส่วนใหญ่ในกลุ่มก็จะมีใจมุ่งไปในทางนั้นด้วย สำหรับการติดต่อโดยกลุ่มในการวิจัยนี้เรียกว่า กลุ่มเพื่อการรักษาและแก้ไข (กลุ่มบำบัด) (Therapeutic group) เป็นการรวมบุคคลเป็นกลุ่ม ซึ่งใช้มากในการบำบัดทางจิตวิทยา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกของกลุ่มปรับตัวหรือตระหนักถึงพฤติกรรมของตนเอง โดยใช้สภาพการรวมตัวของกลุ่มเป็นสิ่งสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิก (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ และคณะ, 2534 : 75)

3. การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) เป็นวิธีการที่สารผ่านจากแหล่งข่าว ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลคนเดียว กลุ่มเดียว หรือสถาบัน ไปยังผู้รับสารซึ่งเป็นกลุ่มคนจำนวนมากได้ในเวลาอันรวดเร็ว แม้ว่าสมาชิกมวลชนจะอยู่ในที่ต่างๆกันก็ตาม โดยอาศัย " สื่อมวลชน " ซึ่งเป็นทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Media) และ สื่อสิ่งพิมพ์ (Print Media) สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ สื่อมวลชนคือ หนังสือพิมพ์ และ โทรทัศน์

พฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสาร (Media Exposure Behavior)

พฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารนั้นเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมกาสื่อสาร ซึ่ง เครปเปอร์(Klapper,1960) ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการในการเลือกรับข่าวสาร (Selective Process) ของบุคคล ดังนี้

1. การเลือกเปิดรับ (Selective Exposure) กล่าวคือ บุคคลจะเลือกเปิดรับสื่อและข่าวสารจากแหล่งสารต่างๆตามความสนใจและความต้องการ เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาหรือสนองความต้องการของตน

2. การเลือกให้ความสนใจ (Selective Attention) นอกจากจะเลือกเปิดรับสารแล้ว บุคคลยังเลือกให้ความสนใจ เฉพาะข่าวสารที่สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อดิม และหลีกเลี่ยงที่จะให้ความสนใจข่าวสารที่ขัดแย้งกับทัศนคติ และความเชื่อดิมของคนด้วย

3. การเลือกรับรู้ (Selective Perception) บุคคลจะเลือกรับรู้หรือเลือกตีความข่าวสารที่ได้รับไปในทางที่สอดคล้องกับทัศนคติ และประสบการณ์ที่มีอยู่ก่อนในกรณีทีข่าวสารที่ได้รับมาใหม่ มีความขัดแย้งต่อทัศนคติ และความเชื่อดิม บุคคลมักปิดเบือนข่าวสารนั้นเพื่อให้อสอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อของตน

4. การเลือกจดจำ (Selective Retention) หลังจากที่บุคคลเลือกรับเลือกให้ความสนใจ และเลือกตีความข่าวสารไปในทางที่สอดคล้องกับทัศนคติ และความเชื่อของตนแล้ว บุคคลยังเลือกจดจำเนื้อหาสาระของสารในส่วนที่ตองการจำ เข้าไปเก็บไว้เป็นประสบการณ์เพื่อที่จะนำไปใช้ในโอกาสต่อไป และจะพยายามลืมในส่วนที่ตองการจะลืมอีกด้วย

นอกจากนี้ แชรรม (Schramm, 1973) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีบทบาทสำคัญต่อการเลือกสรรของมนุษย์ ได้แก่

1. ประสบการณ์ ประสบการณ์ทำให้ผู้รับสารแสวงหาข่าวสารแตกต่างกัน
2. การประเมินสาระประโยชน์ของข่าวสาร ผู้รับสารจะแสวงหาข่าวสารเพื่อสนองจุดประสงค์ของตนอย่างใดอย่างหนึ่ง
3. ภูมิหลังที่แตกต่างกัน ทำให้บุคคลมีความสนใจต่างกัน

4. การศึกษาและสภาพแวดล้อม ทำให้มีความแตกต่างในพฤติกรรมและการเลือกรับสื่อ และเนื้อหาข่าวสาร
5. ความสามารถในการรับสารซึ่งเกี่ยวกับสภาพร่างกายและจิตใจ ที่ทำให้พฤติกรรมเปิดรับข่าวสารของบุคคลแตกต่างกัน
6. บุคลิกภาพทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การโน้มน้ำหนักจิตใจและพฤติกรรมของผู้รับสาร
7. อารมณ์ สภาพทางอารมณ์ของผู้รับสาร จะทำให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายของข่าวสารหรืออาจเป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจความหมายของข่าวสารได้
8. ทัศนคติ จะเป็นตัวกำหนดท่าทีของการรับและตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือข่าวสารที่ได้พบ

เมอร์ริลล์ และ โลเวนสไตน์ (Merrill and Lowenstein, 1971 : 134-135 อ้างใน ขวรัตน์ เติตชัย, 2527 : 170-174) ได้กล่าวถึงปัจจัยพื้นฐานที่เป็นแรงผลักดันให้บุคคลเลือกเปิดรับสื่อว่าประกอบด้วย

1. ความเหงา เป็นเหตุผลทางจิตวิทยาที่ว่า ปกติคนเราไม่ชอบอยู่ตามลำพัง เนื่องจากเกิดความรู้สึกสับสน วิดกกังวล หวาดกลัว และการมีเจตจำนงจากสังคม จึงชอบหรือพยายามที่จะรวมกลุ่มเพื่อสังสรรค์กับผู้อื่นเท่าที่โอกาสจะอำนวยได้ เมื่อไม่สามารถที่จะติดต่อดังสรรค์กับบุคคลได้โดยตรง สิ่งที่ดีที่สุดคือ การได้อยู่กับสื่อต่างๆที่ใช้ในการสื่อสาร
2. ความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งต่างๆ เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของมนุษย์และเมื่อเป็นเช่นนี้ สื่อมวลชนจึงถือเอาความอยากรู้อยากเห็นเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งในการเสนอข่าวสาร ซึ่งปกติมนุษย์จะอยากรู้อยากเห็น โดยเริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเองที่สุดไปจนถึงสิ่งที่ห่างตัวเองมากที่สุดตามลำดับ ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นเพราะว่า สิ่งเหล่านั้นจะมีผลกระทบต่อตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อมเท่านั้น แต่เป็นความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่เกิดขึ้นในแง่ต่างๆ เช่น สาเหตุของเหตุการณ์ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น รวมทั้งผลกระทบซึ่งอาจจะเกิดขึ้นกับตนเองหรือผู้อื่นด้วย
3. ประโยชน์ใช้สอยของตนเอง โดยพื้นฐานของมนุษย์เป็นผู้เห็นแก่ตัว ในฐานะเป็นผู้รับข่าวสาร จึงต้องการแสวงหา และใช้ข่าวสารบางอย่างที่จะใช้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง เพื่อช่วยให้ความคิดของตนบรรลุผล เพื่อให้ได้ข่าวสารที่ช่วยให้ตนเองได้รับความสะดวกสบาย รวมทั้งเพื่อทำให้ตนเองเกิดความสนุกสนานความบันเทิง

4. ลักษณะของสื่อมวลชนโดยทั่วไป กล่าวคือ นอกจากองค์ประกอบที่เกี่ยวกับอายุ เพศ การศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม หรือองค์ประกอบอื่นที่ไม่สามารถเห็นเด่นชัด เช่น ทัศนคติ ความคาดหวัง ความกลัว ฯลฯ ของผู้รับสาร จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการใช้สื่อแล้ว สื่อมวลชนแต่ละอย่างก็มีลักษณะเฉพาะที่ผู้รับข่าวสารแต่ละคนแสวงหา และได้ประโยชน์ไม่เหมือนกันทั้งนี้เพราะว่า ผู้รับข่าวสารแต่ละคนย่อมจะหันเข้าหาลักษณะเฉพาะบางอย่างจากสื่อที่จะสนองความต้องการและทำให้ตนเองเกิดความพึงพอใจ

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการสื่อสารที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะสามารถเปิดรับข่าวสารได้จากทั้งสื่อบุคคล และจากสื่อมวลชน ซึ่งสื่อแต่ละประเภทก็มีคุณลักษณะแตกต่างกันไป การเผยแพร่ข่าวสารที่ถูกส่งออกไปจากสื่อบุคคล ก็จะเป็นการสื่อสารแบบเผชิญหน้ากัน ผู้วิจัยสามารถซักถามเล่าถึงปัญหา แม้กระทั่งแสดงความคิดเห็นและขอข่าวสารเพิ่มเติมจากแหล่งสารเพื่อให้ตนเองมีความเข้าใจอย่างชัดเจนได้ เช่น ผู้วิจัยอาจเล่าถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง อย่างเช่นมีความหวาดระแวงอยู่ตลอดเวลา และซักถามว่าควรจะมีปฏิบัติตนเช่นไร ส่วนสื่อมวลชนที่ผู้วิจัยเปิดรับนั้นคือ สื่อโทรทัศน์ซึ่งผู้วิจัยสามารถเปิดรับได้จากหอผู้ป่วย ผู้วิจัยสามารถแสดงความคิดเห็นกับเจ้าหน้าที่และแสดงความสนใจถึงสิ่งที่ต้องการดูได้ และสื่อหนังสือพิมพ์ ซึ่งตามหอผู้ป่วยจะมีหนังสือพิมพ์ให้ผู้ป่วยได้อ่านผู้ป่วยสามารถเลือกอ่านได้ตามความชอบและตามความสนใจของตนเอง

ตอนที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างคนตรีกับการสื่อสาร

คนตรีมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์เช่นเดียวกับการสื่อสาร และคนตรีก็เป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารในการที่ถ่ายทอดเสียงดนตรี หรือเสียงเพลงไปยังผู้ฟัง ซึ่งต้องผ่านกระบวนการสื่อสารอย่างแน่นอน

องค์ประกอบที่สำคัญทั้ง 4 ของกระบวนการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสาร (source) สาร (message) สื่อ (channel) และผู้รับสาร (receiver) จากที่กล่าวมาแล้วว่า สื่อหรือช่องทางการสื่อสารนับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ที่จะนำสารที่ถูกส่งจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารได้ และในการวิจัยครั้งนี้ ใช้คนตรีเป็นสื่อ หรือเป็นช่องทางการสื่อสารที่จะส่ง เสียงดนตรี หรือเสียงเพลงไปยังผู้รับสาร (ผู้ฟังหรือผู้ชม ซึ่งในที่นี้ก็คือ ผู้ป่วยจิตเวช เพื่อลดอาการ กระตุ้นให้ผู้ป่วยมีปฏิกิริยาตอบสนอง สนใจและรับรู้ต่อสิ่งแวดล้อม)

ในองค์ประกอบของคนตรีนั้นประกอบไปด้วย (พูนพิศ อมาตยกุล ,2529)

1. ผู้ประพันธ์เพลง หรือคีตกวี (Composer) , ผู้เผยแพร่ (Publisher) , นักร้อง นักดนตรี (Performer)
2. เนื้อหาของคนตรี เนื้อหาของเพลง
3. สื่อ (Medium) คือ สื่อกลางระหว่างนักร้อง นักดนตรี และผู้ฟัง สื่ออาจได้แก่ เสียงร้องหรือเสียงดนตรี และรวมไปถึงสื่อมวลชนประเภทต่างๆ อาทิเช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ แผ่นเสียง เครื่องบันทึกเสียง เทปคาสเซ็ท ฯลฯ ซึ่งจะช่วยถ่ายทอดบทเพลงไปสู่ผู้ฟัง
4. ผู้ฟัง (Listener)

ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างองค์ประกอบของการสื่อสาร และองค์ประกอบของคนตรี พบว่า มีความสัมพันธ์กันดังนี้

<u>องค์ประกอบของการสื่อสาร</u>	<u>องค์ประกอบของคนตรี</u>
ผู้ส่งสาร	ผู้ประพันธ์เพลง หรือคีตกวี, ผู้เผยแพร่, นักร้อง, นักดนตรี
สาร	เนื้อหาของคนตรี, เนื้อหาของเพลง
สื่อ	เสียงร้อง, เสียงดนตรี, สื่อมวลชน (วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ)
ผู้รับสาร	ผู้ฟัง ผู้ชม (ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้ป่วยจิตเวช)

ดนตรีก็เป็นรูปแบบหนึ่งของภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร โดยเฉพาะเป็นการสื่อสารทางอารมณ์ระหว่าง ผู้ส่งสาร และผู้รับสาร

พูนพิศ อมาตยกุล (2527) กล่าวว่า

" มนุษย์เรานั้น แตกต่างกว่าสิ่งมีชีวิตทั้งหลายตรงที่ เรามีสมองอันทรงคุณภาพ ความสามารถพิเศษของสมองมนุษย์นั้น สามารถทำให้เราเรียนรู้สิ่งต่างๆได้อย่างลึกซึ้ง เมื่อรู้แล้วยังสามารถจดจำ นำเอาไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมหาศาล ตัวอย่างที่ดีเลิศสำหรับความสามารถของสมองมนุษย์ก็คือ " ภาษา " ซึ่งสามารถสื่อความหมายได้ และที่ลึกซึ้งไปกว่านั้นก็คือ ภาษาที่แฝงอยู่ในสิ่งต่างๆที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น อาทิ ความหมายที่เกิดจากภาพเขียน รูปปั้น สติลาของการแสดงนาฏศิลป์ และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่มนุษย์เราใช้กันอยู่ทุกวันนี้ คือ " ดนตรี "

ดนตรีนั้น เป็นภาษาอีกแขนงหนึ่งซึ่งสามารถจะใช้เป็นเครื่องมือสื่อความหมายได้ ตัวอย่างที่ง่ายที่สุด เช่น ดนตรีช่วยให้คนฟังเกิดความตื่นเต้น ความเศร้าโศก ความร่าเริง รวมทั้งความรักความเสน่หาอาลัย อันเป็นความรู้สึกที่เรารับรู้ได้ง่ายดายที่สุด แต่ในขณะเดียวกัน ดนตรี อาจให้ความหมายที่ยากกว่านั้นได้อีกหลายประการ อาทิ ความเครียดแค้น ความหึงหวง ความเจ็บช้ำ หรือแม้แต่จะแสดงอาการประชดประชัน ก็ยังสามารถทำได้เช่นกัน

ถ้าจะหันมาพิจารณาภาษาพูด การใช้น้ำเสียงอย่างหนึ่ง ใช้ความเร็วของการพูดแบบหนึ่ง พูดประโยคเดียวกัน ผู้รับฟังอาจจะได้ความหมายต่างกัน มากน้อยแล้วแต่ละคน ซึ่งแน่นอนที่สุด ภูมิหลังของแต่ละคนนั้น ยังไปผูกพันอยู่กับ อายุ ระดับการศึกษา สังคม และสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ชีวิต ฯลฯ ของผู้ฟังนั้นๆ ด้วย

การฟังเพลงก็เช่นเดียวกับการฟังภาษาพูด ผู้ฟังเพลงแต่ละคนจะรับรู้ รับความรู้สึก เข้าใจ เกิดอารมณ์ มากน้อย ตื่นลึกไม่เท่ากันทุกคนไป ประสบการณ์ของผู้ฟังแต่ละคน จะพาให้เกิดความแตกต่างระหว่างบุคคลได้อย่างมากมายสุดจะพรรณนารายละเอียดได้ เพลงบางเพลง ผู้ฟังคนหนึ่งบรรยายว่า ท่วงทำนองมีความโคจรระคนกันอยู่ แต่อีกคนหนึ่งซึ่งนั่งฟังเพลงเดียวกันในเวลาเดียวกัน อาจแย้งว่าไม่จริงเขาอาจได้ยินเป็นเพลงที่แสดงอารมณ์รักก็ได้ การโต้เถียงที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งดี ถ้าไม่ถึงกับลงไม้ลงมือกันเสียก่อน การเถียงกันด้วยเหตุผลในแต่ละครั้ง ทำให้ผู้ถกเถียงกันนั้น เกิดความรู้ความเข้าใจ ดังนั้น การร่วมฟังเพลงด้วยกันหลายๆคน แล้วนำมาถกเถียงกัน จึงเป็นวิธีการสำคัญอันหนึ่งที่จะทำให้เราเข้าใจเพลงนั้นๆ ได้ดีขึ้น "

นอกจากนี้ พูนพิศ อมาตยกุล ยังได้กล่าวถึง นิยามของดนตรีเอาไว้ในบทประพันธ์ ดังนี้

" อันดนตรีนี้หรือคือภาษา	โศตลดับรับมาพาแจ้งจิต
สามารถสื่อความหมายหลายชนิด	ลักษณะไม่ผิดคนพูดจา
มีลำเนียงหลายหลากมากระเบียบ	ทันเทียบรูปลักษณ์หลักภาษา
มียุคเชิญยุคจรลัทธินา	มีหลันมาหลายระดับให้รับฟัง "

ณัฐพร พานิช (2539 : 29) กล่าวว่า ดนตรี หรือเพลงเป็นภาษาอย่างหนึ่ง ที่สามารถสื่อความคิด จินตนาการ และความรู้สึก ออกมาในรูปของถ้อยคำ และเสียง ซึ่งผู้ฟังแต่ละคนสามารถจะรับรู้ได้ด้วยความคิดแตกต่างกันออกไป

ในเรื่องของภาษากับดนตรี หนังสือพระราชอัจริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้านการสื่อสาร (2530:162) ได้กล่าวไว้ว่า "พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ดนตรีเป็นสื่อในการเชื่อมความเข้าใจ และความสัมพันธ์ทางความรู้สึกที่แน่นแฟ้นลึกซึ้ง ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับนักศึกษา ทั้งนี้เพราะทรงถือว่า ดนตรีเป็นภาษาสากล ที่สามารถข้ามเครื่องกีดขวางทางภาษา วัย ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้ ภาษาดนตรีสามารถสื่อความหมายให้ทุกคนเข้าใจอย่างเดียวกันได้"

นอกจากนี้ ดนตรียังมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมสื่อสาร ซึ่งสามารถแยกออกเป็นประเภทต่างๆของการสื่อสาร ได้ดังนี้

1. พฤติกรรมสื่อสารภายในบุคคล ดนตรีมีความสัมพันธ์กับการสื่อสารภายในบุคคลอย่างเห็นได้ชัดเจน เช่น การร้องเพลงทั้งคนเดียว การฮัมเพลงคนเดียว การทำงานไปร้องเพลงไป เป็นต้น
2. พฤติกรรมสื่อสารระหว่างบุคคล ดนตรีเป็นสื่อกลางในการสื่อสารระหว่างบุคคลมานานแล้ว ตั้งแต่ที่มนุษย์เราเกิดมาผู้เป็นแม่จะกล่อมเด็กโดยใช้ดนตรีเป็นสื่อ Michael Short (ลำดับพิน รัตนเรือง, ผู้แปล, 2539 : 3) กล่าวไว้ว่า "นานมาแล้วในพัฒนาการของมนุษย์ชาติ ผู้เป็นแม่รู้ว่าวิธีที่ดีที่สุดในการชักจูงเด็กเล็กให้นอนหลับก็คือ การรับกล่อมเด็กด้วยเพลงร้องที่สงบอ่อนโยน อาจกล่าวได้ว่า เพลงกล่อมเด็ก (Lullaby) เป็นดนตรีที่สื่ออารมณ์อันลึกซึ้งของมนุษย์ได้ดีที่สุดลักษณะหนึ่งที่มีมนุษย์จะสร้างสรรค์ขึ้นมาได้ " ถึงแม้ว่าบางครั้ง การกล่อมเด็กทารกด้วยดนตรี จะไม่มีการโต้ตอบกลับมาโดยตรงจากลูกถึงแม่ แต่ปฏิกริยาของเด็กที่ได้ตอบกลับมาก็คือ อวัจนภาษาต่าง ๆ นั้นเอง

นอกจากนี้ ดนตรียังเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสื่อสารระหว่างบุคคล ในเรื่องของการนำดนตรีมาใช้ประกอบการทำงาน ซึ่งมีเพลงชนิดต่างๆสำหรับประกอบการทำงานแต่ละประเภทโดยเฉพาะ เช่น เป็นเวลาหลายทศวรรษมาแล้วที่ชาวเรือร้อง " เพลงเรือ " ระหว่างการทำงาน หรือชาวกรีก และชาวโรมันใช้กลองตีเป็นจังหวะ ประกอบการพายเรือของฝีพาย เพื่อให้ได้จังหวะจะโคนในการพายอย่างพร้อมเพรียงตามต้องการ และยังพบอีกว่าการทำงานไปร้องเพลงไป ทำให้งานต่าง ๆ น่าเบื่อหน่ายลง เช่น การหว่านพืช การเก็บเกี่ยวพืชผล หรือการขนย้ายของขนาดใหญ่ที่ต้องใช้คนจำนวนมาก เป็นต้น

Michael Short (ลำดับพิน รัตนเรือง, ผู้แปล, 2539 : 4) ยังกล่าวอีกว่า มนุษย์มีการนำดนตรีมาใช้ในการสื่อสาร โดยใช้เครื่องตีประเภทเคาะ เช่น ระฆัง ฉิ่ง และกลอง เป็นเครื่องดนตรีในการสื่อสารเพื่อการต่างๆ เช่น สื่อสารเพื่อป้องกันภัย เพื่อบอกโมงยามและเพื่อส่งสัญญาณหรือสื่อข้อความต่างๆ เช่น ประเทศไนจีเรียมีการใช้กลองชนิดหนึ่ง เรียกว่า " กลองพูดได้ " (talking drums) ซึ่งสามารถให้เคาะเลียนเสียง และลีลาการพูดของชาว โยรูบา (Yoruba) สำหรับเคาะส่งข้อความไปยังถิ่นไกลๆได้ นอกจากนี้ ในงานเทศกาลต่างๆก็มักมีการใช้กลองระฆังหน้าเพื่อ เป็นสื่อเรียกความสนใจจากผู้คนให้เข้ามาชมการแสดงต่างๆ และในสังคมที่การเขียนการอ่านยังไม่เป็นที่แพร่หลาย เรื่องราว ตำนาน และประวัติศาสตร์ต่างๆ จะสืบทอดบอกเล่ากันแบบปากต่อปาก และในการถ่ายทอดนี้ผู้เล่าก็มักรับชานเรื่องราวเหล่านั้นเป็นลำนำเพลงเพื่อให้ง่ายต่อการถ่ายทอด และรับทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ดังเช่นเป็นที่เชื่อกันว่ามหากาพย์อีลเลียด (Iliad) และอออดิสซีย์ (Odyssey) ของชาวกรีกโบราณ ก็เป็นที่รับชานเล่าสู่กันฟังในลักษณะของลำนำประกอบดนตรี

3. การสื่อสารมวลชน สื่อมวลชนมีบทบาทในการที่จะถ่ายทอดเสียงดนตรีหรือเสียงเพลงไปสู่ผู้ฟังจำนวนมาก โดยที่ผู้ฟังแต่ละคนจะอยู่ในที่ต่างๆกัน ดนตรีจึงมีความสัมพันธ์กับการสื่อสารมวลชนซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากสื่อต่างๆโดยเฉพาะ สื่อวิทยุ และสื่อโทรทัศน์

ดนตรีเกี่ยวข้องกับสื่อวิทยุมานานแล้ว ดังจะเห็นได้จาก การนำดนตรีออกอากาศครั้งแรกของสถานีวิทยุ อ.ส. เมื่อ พ.ศ. 2495 ซึ่งเป็นรายการเพลงจากแผ่นเสียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือกเอง ต่อมาทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการบรรเลงดนตรีสำหรับประชาชนที่เวทีลีลาศสวนอัมพร และถ่ายทอดสดออกอากาศทางสถานีวิทยุ อ.ส. ให้ผู้ฟังทางบ้านได้ฟัง (พระราชอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้านการสื่อสาร ,2530:162)

นอกจากสถานีวิทยุ อ.ส. จะมีออกอากาศรายการเกี่ยวกับดนตรีแล้ว ในปัจจุบันก็มีสถานีวิทยุต่างๆมากมายที่มีดนตรีเข้าไปเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นรายการดนตรีหรือรายการเพลงตามคลื่นต่างๆจากวิทยุที่เน้นกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายแตกต่างกันออกไป ซึ่งรายการเพลงต่างๆจากวิทยุสามารถทำให้ผ่อนคลายความจำเจจากภาระการงานประจำวันได้ หรือแม้กระทั่งตอนเริ่มรายการ ก็จะมีเสียงดนตรีหรือเสียงเพลงนำเข้าสู่รายการอยู่เสมอๆ แม้แต่ตามโรงงานและห้างร้านต่างๆก็มีการกระจายเสียงเพลง เพื่อให้บรรยากาศแก่พนักงานในการปฏิบัติงานที่มีชีวิตชีวาขึ้น

สื่อโทรทัศน์ก็เป็นสื่อมวลชน อีกประเภทหนึ่งที่มีการถ่ายทอดผลงานทางด้านดนตรี ซึ่งให้ทั้งภาพและเสียงออกสู่สายตาประชาชน ดังจะเห็นได้จากสถานีทางโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอรายการดนตรีประเภทต่างๆแตกต่างกันออกไป แล้วแต่ผู้ชมว่าจะมีรสนิยมในการดูดนตรีประเภทไหน และจะเห็นได้ว่ารายการโทรทัศน์ต่างๆไม่ว่าจะเป็น ละคร รายการเกมโชว์ รายการทอล์คโชว์ รายการวาไรตี้ หรือแม้กระทั่งโฆษณาต่างๆ ก็มีการใช้ดนตรีประกอบด้วยกันทั้งนั้น

จะเห็นได้ว่า การสื่อสารมวลชนใช้ วิทย์และโทรทัศน์ ทำหน้าที่เป็นสื่อมวลชนเพื่อการบันเทิง โดยอาศัยดนตรีเป็นสื่อในการที่จะถ่ายทอดทั้งภาพและเสียง โดยเฉพาะการถ่ายทอดเสียงดนตรีไปสู่ผู้ฟังเป็นจำนวนมากได้ในเวลาอันรวดเร็ว แม้ว่าผู้ฟังจะอยู่ในที่ที่ต่างกันก็ตาม

ในปัจจุบันดนตรีความสำคัญในแง่ของธุรกิจ โดยเฉพาะการกำเนิดธุรกิจเทปเพลงขึ้น ซึ่งธุรกิจเทปเพลงเป็นกิจกรรมที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อสนองความต้องการของสมาชิกของสังคมให้ได้รับความเพลิดเพลิน และช่วยในการผ่อนคลายความตึงเครียดจากชีวิตประจำวัน จากการศึกษาที่ดนตรีเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจ ซึ่งเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับมวลชน เพราะภายหลังจากที่มีสื่อวิทยุโทรทัศน์ ผู้ที่จะฟังดนตรีก็ไม่ต้องออกไปฟังนอกบ้านและสามารถทำกิจกรรมอื่นๆไปพร้อมกันได้ แต่ผู้ฟังไม่สามารถเลือกเพลงที่ชอบได้มากนัก แต่เมื่อมีธุรกิจเทปเพลงเกิดขึ้น ก็มีการผลิตเทปคลาสเซ็ทและเครื่องเล่นเทป ทำให้ผู้ฟังสามารถเลือกฟังเพลงหรือดนตรีที่ชื่นชอบได้ทุกเมื่อที่ต้องการ

ดังนั้น ดนตรีจึงเป็นงานที่น่าจะเกิดขึ้นด้วยความต้องการกลม่อารมณ์ของคน สื่อสารทางอารมณ์ระหว่างคนต่อคนด้วยกัน (ทิวา สารจุงทะ , 2527 : 73)

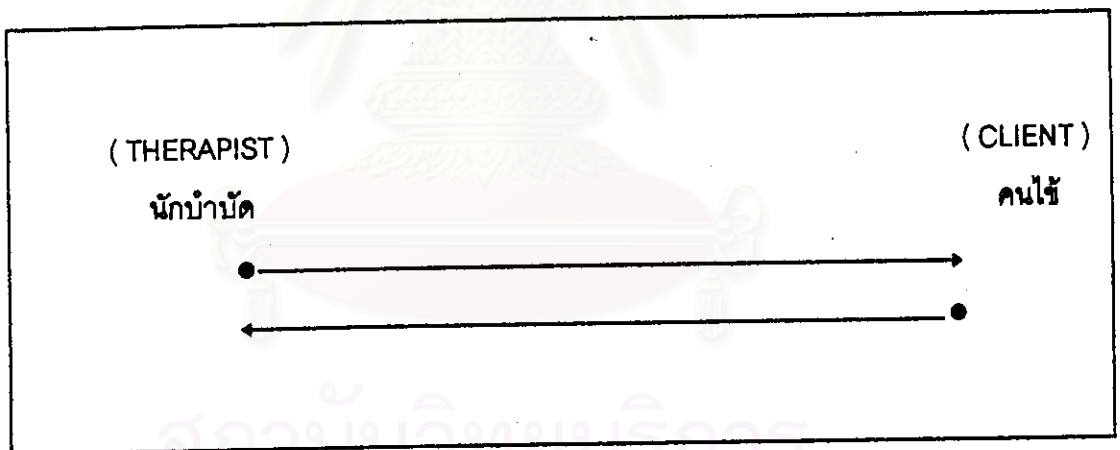
มนุษย์เราจึงใช้ดนตรีเพื่อสื่อสารทางอารมณ์ต่างๆแห่งความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์แห่งความรัก ความห่วงหาอาลัย ความอึดอัดกระวนกระวายใจ ความเศร้าโศก และความสุข โดยเฉพาะ ความสุขในงานสังคม เช่น ในพิธีแต่งงาน หรืองานเฉลิมฉลองอื่นๆ การที่มนุษย์เราสามารถสื่อสารอารมณ์ต่างๆเหล่านี้ผ่านทางดนตรี ไม่ว่าจะเป็นผู้สร้างสรรค์ทางดนตรีขึ้นเอง หรือจากการเลืกรสนดนตรีที่ผู้อื่นซึ่งมีอารมณ์ร่วมกับเราเป็นผู้สร้างสรรขึ้น ก็ทำให้เราเกิดความพอใจ และรู้สึกในชีวิตนี้มีคุณค่า (สดับพิณ รัตนเรือง , 2539 : 6)

ตอนที่ 5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนตรีกับการสื่อสารของคนไข้

ฮิล และ วิแกรม (Heal and Wigram, 1993 :129) กล่าวว่า คนตรีที่ใช้ในการบำบัดผู้ป่วยนั้นจะต้องประกอบไปด้วย

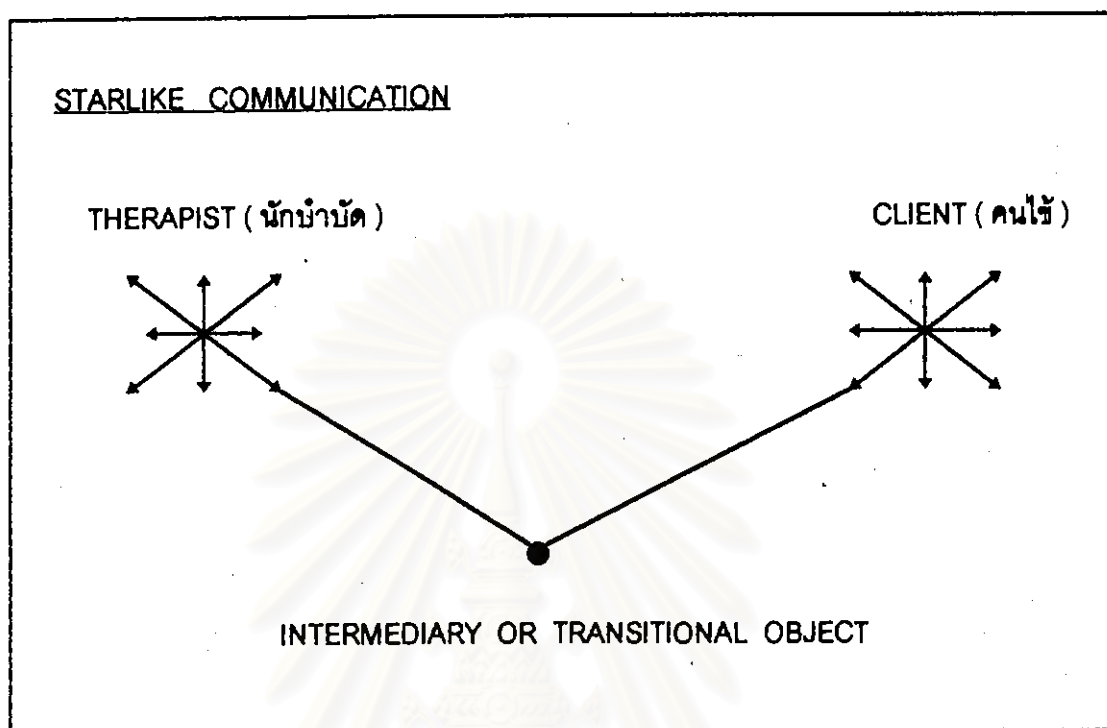
1. ด้านอารมณ์
2. ด้านการรับรู้
3. ด้านการสื่อสาร

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของคนตรีที่ใช้กับการสื่อสารของคนไข้จะพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารของคนไข้กับนักบำบัด มีลักษณะเป็น Two-Way Communication ซึ่ง ฮิล และ วิแกรม (Heal and Wigram, 1993 : 88) ได้เขียน Model ความสัมพันธ์ไว้ ดังนี้

แผนภูมิที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารของคนไข้กับนักบำบัด

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างการบำบัดคนไข้โดยการใช้ดนตรีเป็นสื่อ ในการสื่อสาร จะมีลักษณะคล้ายดาวกระจายดังนี้

แผนภูมิที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างการบำบัดคนไข้โดยการใช้ดนตรีเป็นสื่อ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า พฤติกรรมการสื่อสาร คือ การกระทำ การแสดงออกของการสื่อความหมาย โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอด และการแลกเปลี่ยนข่าวสาร เพื่อวัตถุประสงค์หลักคือ การทำความเข้าใจร่วมกัน ดังนั้นจาก Model ข้างต้นจึงอธิบายได้ว่า นักบำบัดได้ใช้ดนตรีเป็นสื่อกลางในการที่จะทำการสื่อสารกับคนไข้ ถึงแม้ว่าในสถานการณ์ต่างๆจะมีกระบวนการสื่อสารเกิดขึ้นมากมาย แต่นักบำบัดก็ได้ใช้ดนตรีเพื่อเป็นสื่อกลางในการทำความเข้าใจกับคนไข้

ฮิล และ วิแกรม (Heal and Wigram, 1993 : 39,66) ยังกล่าวอีกว่า ดนตรีเป็นสื่อที่ช่วยให้คนไข้เกิดลักษณะที่เป็นเฉพาะตัว ทำให้นักบำบัดสามารถเข้าถึงจิตใจของคนไข้ได้ และดนตรียังเป็นสัญลักษณ์พื้นฐานที่ช่วยให้คนไข้เกิดการพัฒนาคำพูด ทำให้คนไข้ได้ใช้การสื่อสารที่ดี มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และทำให้การสื่อสารที่เป็นอวัจนภาษามีความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น

เดวิส (Davis,1992 : 86) กล่าวว่า การใช้ดนตรีช่วยทำให้คนไข้ได้ใช้การสื่อสารที่เป็นอวัจนภาษามีความหมายชัดเจนมากขึ้น และทั้งการใช้ทำนอง, จังหวะ, ความช้า-เร็ว, ระดับเสียง, การเคลื่อนไหว และบทเพลง ทั้งหมดนี้ช่วยพัฒนาภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษาท่าทาง นอกจากนี้ยังช่วยทำให้คนไข้สามารถเข้าใจสารได้อย่างรวดเร็วอีกด้วย

ทอธ (Thaut,1992: 175) ได้กล่าวว่า การนำดนตรีมาช่วยในการบำบัดรักษา ช่วยทำให้ผู้ป่วยเกิดทักษะการสื่อสาร 3 ทาง คือ

1. กิจกรรมดนตรีและประสบการณ์ทางดนตรี เป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ป่วยมีกำลังใจที่จะทำการสื่อสาร ทั้งที่เป็นวัจนภาษา และอวัจนภาษา โดยการได้ร้องเพลง และร่วมเล่นในกิจกรรมต่างๆ ของดนตรี
2. ดนตรีที่มีประสิทธิภาพจะช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการสื่อสารของผู้ป่วย ทำให้ผู้ป่วยกล้าที่จะใช้คำถาม และตอบคำถามได้อย่างเหมาะสม โดยการเล่นเครื่องดนตรี และการฟังเพลงที่ชื่นชอบ
3. ในหลายวิธีที่ใช้รักษาผู้ป่วยที่มีอาการผิดปกติทางการพูด ดนตรีสามารถช่วยได้ โดยการใช้ทำนองทำนองเพลง (Melodic Intonation Therapy) เข้ามาช่วยในการบำบัดรักษา

ตอนที่ 6. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางจิต

พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางจิต

พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางจิต หรือที่รู้จักกันในชื่อของ พฤติกรรมผิดปกติ คือ พฤติกรรมที่มีลักษณะแตกต่างไปจากพฤติกรรมตามเกณฑ์ปกติ ในระดับที่เป็นผลให้บุคคลที่มีพฤติกรรมนั้นไม่อาจได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารต่างๆ หรือเป็นผลให้บุคคลนั้นไม่อาจจะปรับตัวได้ในสังคม พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางจิตที่เจ้าของแสดงออก ก็อาจจะมีทั้งในรูปของสติปัญญา อารมณ์ และสังคม ตลอดจนบุคลิกภาพทั่วไป (จรรยา สุวรรณทัต และคณะ , 2521:63)

พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางจิตจัดอยู่ในประเภทหนึ่งของพฤติกรรมผิดปกติ พวกนี้จะมีสาเหตุพื้นฐานมาจากการเกิดความหวาดกังวล ความคับข้องใจ การขัดแย้ง การเก็บกด ฯลฯ ในระดับที่สูงเกินกว่าที่คนปกติจะทนทานได้ การแสดงออกทางพฤติกรรมของบุคคลเหล่านี้จึงเกิดจากสาเหตุทางจิตใจ และอารมณ์เป็นสำคัญ

เป็นการยากที่จะแบ่งแยกลักษณะพฤติกรรมที่ปกติมีการปรับตัวได้ดี กับลักษณะพฤติกรรมที่ผิดปกติออกจากกันอย่างเด่นชัดโดยเด็ดขาดว่า พฤติกรรมชนิดใดในระดับใดที่จัดว่าปกติ ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงการปรับตัวนั้นไม่มีความผิดปกติ หรือเป็นเพียงพฤติกรรมที่ " แปลก " เท่านั้น แต่มีผู้ศึกษาค้นพบว่า ความแตกต่างระหว่างกลุ่มบุคคลปกติและผิดปกติ ไม่ใช่เรื่องความแตกต่างของบางลักษณะ แต่เป็นความแตกต่างเฉพาะในเรื่องความมากน้อยในลักษณะหนึ่ง

Rubin and McNeil (อ้างใน โยฮิน คันสนยุทธ และ คณะ : 2533 ,301-306) ได้กล่าวถึงอาการต่างๆทางสภาพจิตใจ ที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนทางจิตดังนี้

1. อาการวิตกกังวล (Anxiety disorders) เป็นสภาวะที่บุคคลมีความรู้สึกไม่สบาย วิตกว่าจะมีอะไรที่เป็นอันตรายเกิดขึ้น มีความรู้สึกใกล้เคียงกับความกลัว เนื่องจากความกลัวจะเป็นความรู้สึกที่แน่ชัดว่ากลัวสิ่งใด ส่วนความวิตกกังวลจะมีความกลัวที่ไม่ทราบแน่ชัดว่ากลัวอะไร กลัวทำไม มีความยุ่งยากเกิดขึ้นแสดงออกทั้งทางร่างกายและจิตใจ เช่น นอนไม่ค่อยหลับ ปวดศีรษะ ไม่มีสมาธิ รู้สึกอ่อนวูบวาบทั่วทั้งกาย เป็นต้น

2. อาการกลัว (Phobias) เป็นอาการกลัวสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง แม้ว่าจะมีสิ่งนั้นจะไม่มีอันตรายใดๆหรือมีอันตรายอยู่บ้าง เป็นอาการกลัวเกินกว่าเหตุ ไม่สมเหตุผลผล และจะสบายใจได้ต่อเมื่อหลีกเลี่ยงเหตุการณ์หรือสิ่งที่กลัวนั้น โดยทั่วไปคนเราอาจจะกลัวอะไรบางอย่างอย่างไม่สมเหตุผลผลอยู่บ้าง แต่ความกลัวของผู้ที่มีอาการชนิดนี้จะมีมากจนกระทั่งกระทบกระเทือนต่อการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้มีอาการมีปัญหาต่างๆตามมา คนที่มีอาการเช่นนี้มักจะรู้สึกไม่สบายใจ รู้สึกช่วยตัวเองไม่ได้ รู้สึกด้อยกว่าผู้อื่นและเกิดความเครียดขึ้นได้

3. อาการย้ำคิดย้ำทำ (Obsessive-compulsive disorder) เป็นรูปแบบของการป้องกันตัวจากความวิตกกังวลแบบหนึ่ง มีการแสดงออกสองอย่างที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ การคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ไม่อยากจะคิดซ้ำๆ ไม่สามารถจะขจัดความคิดนั้นๆออกไปได้ หรือการกระทำพฤติกรรม

อย่างใดอย่างหนึ่งซ้ำๆ แม้บุคคลจะรู้ตัวว่าเป็นการกระทำที่ไม่สมเหตุผล แต่จะควบคุมแรงกระตุ้นไม่ได้ อาจมีอาการรุนแรงเกิดอยู่ตลอดเวลาจนไม่สามารถดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุขได้

อาการย้ำคิด (Obsessions) มักแสดงออกในหลายแบบ ได้แก่ มีความสงสัยไม่แน่ใจซ้ำๆ มีแรงกระตุ้นหรือมีความกลัวซ้ำๆ

อาการย้ำทำ (compulsions) คนส่วนใหญ่อาจมีอาการย้ำทำที่ยังจัดอยู่ในขั้นปกติ เช่น การดำเนินกิจกรรมในช่วงเช้าเหมือนเดิมทุกวัน และจะไม่พอใจอย่างมากถ้ามีอะไรมาทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงกิจวัตรนั้น เป็นต้น แต่การย้ำทำที่เกิดขึ้นด้วยความถี่สูง มีความเข้มข้น และควบคุมไม่ให้เกิดไม่ได้ จัดเป็นความผิดปกติ เช่น ตรวจตราสิ่งที่ทำไปแล้วซ้ำแล้วซ้ำอีก ทำบางสิ่งบางอย่างมากเกินไป (เดินไปเดินมาซ้ำแล้วซ้ำอีก, ล้างมือ วันละ 50 ครั้ง, อาบน้ำวันละ 10 ครั้ง) ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสะอาด ความประณีต ล้วนเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่พึงปรารถนาเป็นสิ่งปกติ แต่ถ้าแสดงออกมามากจนเกินปกติก็ถือว่าเป็นความผิดปกติทางจิต

4. อาการซึมเศร้า (Depression) ความรู้สึกซึมเศร้าที่จัดเป็นปกติมักจะหายไป 2 - 3 สัปดาห์ แต่ถ้าความรู้สึกซึมเศร้าเกิดอย่างรุนแรง และกินเวลาถึงหลายเดือนหลายปีก็จะจัดว่าเป็นโรคซึมเศร้า โดยทั่วไปผู้ที่มีอาการซึมเศร้าจะมองตนเองในแง่ลบ ต่ำหนืดตนเอง รู้สึกว่าตนไร้ค่าและสิ้นหวัง จะเรื่องซึม เงื่องหงอย การเคลื่อนไหวช้ามาก กิจกรรม พละกำลังและความสนใจลดลง ผู้ที่มีอาการซึมเศร้าอาจจะมีอาการเรื้อรังตลอดชีวิต แต่ในบางรายก็จะมีอาการเปลี่ยนมาตรงกันข้ามจากอาการซึมเศร้า (depression) ไปสู่อารมณ์ดีใจอย่างท่วมท้น (mania) อาจเอะอะ ก้าวร้าว อาจร้องตะโกน เป็นต้น

ตอนที่ 7. ความสำคัญของการนำดนตรีมาใช้ในการฟื้นฟูสุขภาพจิต

ดนตรีมีความสำคัญต่อชีวิตจิตใจของมนุษย์ทั้งในด้านความบันเทิงเริงรมย์ ทางสังคม วัฒนธรรมและจิตใจ เสียงดนตรีเป็นสื่อที่มีคุณค่าในการสร้างความรู้สึกที่ดีและช่วยผ่อนคลายความเครียดความวิตกกังวลที่เกิดขึ้น

พิทาโกรัส (Betagurus) เชื่อว่าดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของมนุษย์ ที่จะช่วยประเทืองสุขภาพได้ (Betagurus, n.d. cited in Mac Clelland, 1979 : 254) การนำดนตรีมาใช้ในการรักษามีมานานแล้ว กรีกเป็นชนชาติแรกที่นำดนตรีมาใช้ในการรักษา

โฮเมอร์ (Homer) เชื่อว่า คนตรีสามารถป้องกันอารมณ์ที่เป็นทางลบหรือพฤติกรรม เบี่ยงเบนทางจิตต่างๆ เช่น ความโกรธ ความวิตกกังวล ความกลัวและความเหนื่อยล้าได้ ซึ่ง ชิโนเครติส, ชาร์เพ็นเตอร์ และแอลเลียน (Chinocretis, Charpenter and Alien) เป็นกลุ่มบุคคล กลุ่มแรกที่ริเริ่มนำดนตรีไปใช้ เพื่อการบำบัดผู้ป่วยจิตเวชโดยใช้เครื่องสาย คือ พิณลงบอารมณ์ ของคนไข้ (พิชัย ปรัชญานุสรณ์, 2534 : 78-80)

ดนตรีมีประโยชน์มากมายราวกับยาวิเศษ เช่น รักษาคนไข้โรคจิต โรคประสาท รักษา โรคความผิดปกติของกระดูกและข้อ โรคปัญญาอ่อน รักษาเด็กออทิสติก ซึ่งเป็นโรคทางจิตอย่าง หนึ่ง บรรเทาอาการปวดหรือลดความเครียดในขณะที่ยังคงรักษาอาการอื่น ลดอาการกลัวและอาการ เครียดในขณะเจ็บท้องจะคลอดลูก ช่วยฝึกกล้ามเนื้อเด็กที่แขนขาว่างกายพิการ ช่วยฝึกคนตาบอด หูหนวก ตลอดจนใช้รักษาคนที่พูดผิดปกติได้เป็นอย่างดี ฯลฯ อีกมากมาย (พระราชนิพนธ์ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2530 : 7)

Feders (1981 : 716) กล่าวว่า ในการนำดนตรีมาใช้ในการบำบัดผู้ป่วยจิตเวช จะส่ง เสริมให้ผู้ป่วย มีลักษณะดังนี้

1. สามารถสร้างสัมพันธ์ภาพหรือปรับปรุงสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล และสามารถอยู่ ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้
2. สามารถพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (Self-esteem) ให้สูงขึ้น และรู้สึกมี ความสุขในชีวิตได้
3. โครงสร้างจังหวะของดนตรีจะกระตุ้นให้ผู้ป่วยมีความรู้สึกกระปรี้กระเปร่า และทำ ให้การจัดระเบียบความคิด ความรู้สึกของผู้ป่วยดีขึ้น

การใช้กิจกรรมดนตรี เป็นสื่อทำให้ผู้ป่วยได้สร้างสัมพันธ์ภาพต่อกัน และเรียนรู้ที่จะ ปรับตัวจากการลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมด้วยกัน ซึ่งธรรมชาติของผู้ป่วยจิตเวชเรื้อรังมักจะแยกตัวออกจากสังคม อันเป็นสาเหตุของความเสื่อมทั้งด้านความคิดและ พฤติกรรม แต่กิจกรรมดนตรีจะช่วยให้ผู้ป่วยได้กลับมาสนใจตนเองและบุคคลรอบข้างอีกครั้ง (สุรพิน แทนรัตนกุล และคณะ , 2539 : 8)

โดยเทคนิคการทำกิจกรรมดนตรีนี้ได้นำหลักการของ เอมีลจาควส์ ดาลโครซ (Emile Jaques-Dalcroze, 1865-1950) หลักการของ คาร์ล ออร์ฟ (Carl Orff, 1895-1982) และหลักการของ โพลตัน โคดา (Zoltan Kodaly, 1882-1967) มาใช้ ดังนี้

1. หลักการของ ดาลโครซ (Emile Jaques-Dalcroze) มีประโยชน์ต่อการพัฒนาจิตใจของผู้ป่วย เนื่องจากเน้นการเคลื่อนไหวที่เป็นจังหวะที่ดี (Good rhythmic movement) ที่เรียกว่า ยูริธึมมิก (Eurhythmic) จุดเน้นอยู่ที่การให้ความสนใจ การพัฒนาความรู้สึกของผู้ป่วย และสามารถในการแสดงความรู้สึกนั้นออกมาในลักษณะของการเคลื่อนไหว โดยใช้กิจกรรมทางด้านจังหวะเป็นสื่อ ตระหนักถึงความสำคัญและความสามารถของตนเอง ขณะเดียวกันก็ช่วยพัฒนาความคิดและจิตใจ ให้สัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวของร่างกายและอารมณ์ นอกจากนี้ดาลโครซยังเน้นถึงความสำคัญของการสร้างสรรค์ทางดนตรีโดยทันทีทันใด และแสดงออกมาเป็นการเล่นหรือการร้อง (Improvisation)

อิมโพรไวเซชัน (Improvisation) เป็นเทคนิคที่ช่วยให้ผู้ป่วยเล่นเครื่องดนตรีด้วยความรู้สึกจากภายในของตัวเอง และสามารถแสดงตัวของตัวเองออกมาโดยตรง (Alvin, 1975: 106) เทคนิคนี้มุ่งให้ผู้ป่วยพัฒนาความตระหนักรู้ (Awareness) และการแสดงความเป็นตัวเองออกมา (Assertion of self) ทั้งโดยลำพังและในกลุ่ม ซึ่งสามารถสื่อถึงสิ่งที่ซ่อนอยู่ภายในใจของผู้ป่วยได้

2. หลักการของ คาร์ล ออร์ฟ (Carl Orff) มุ่งเน้นกระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงการพัฒนาแนวคิดและทักษะทางดนตรีอย่างมีระบบ เป็นไปตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ โดยเริ่มการเรียนการสอนดนตรีจากสิ่งที้ง่ายที่สุด คือ จังหวะ การเคลื่อนไหวร่างกาย การอิมโพรไวเซชัน และการเล่นเครื่องดนตรีเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจ ให้แนวคิดเรื่องระดับเสียง ประโยคของดนตรีและลักษณะของเสียง หลักการนี้ทำให้ผู้ป่วยเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับดนตรี เป็นไปตามธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์ ผู้ป่วยได้พัฒนาความสามารถของตนเองไปทีละน้อย จนถึงขั้นก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-esteem)

3. หลักการของ โคดา (Kodaly) มุ่งพัฒนาความรู้ทางดนตรีโดยทั่วไป โดยใช้กิจกรรมการร้องเพลงเป็นหลัก โดยเริ่มจากเพลงที่ง่ายไม่ซับซ้อน แต่มุ่งร้องเพลงให้ถูกต้องเสียงไม่เพี้ยน ความถูกต้องในเสียงของระดับเสียง และการร้องโดยแสดงออกซึ่งอารมณ์จะได้รับการเน้น

เป็นสำคัญ สัญลักษณ์ของตัวโน้ตในระบบ ซอล-ฟา และสัญลักษณ์มือ ซึ่งใช้แทนระดับเสียงช่วย
พัฒนาการร้องเพลง(ณรุทธิ์ สุททจิตต์ , 2535 : 101-106)

การรักษาด้วยกิจกรรมดนตรีนี้จะช่วยให้ผู้ป่วยสามารถติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ทำให้
เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม และทำให้มีประสบการณ์ในการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (Feeling of
Belonging) ในการใช้ดนตรีบำบัดรักษาต้องมี องค์ประกอบของดนตรี ซึ่งจะมีผลต่อจิตใจต่าง
กัน (ทิรัชย์ ปริญญาบุตรณ์ 2534: 83-89 , วิรัช ชูสูงเนิน , 2521 : 9 -10) ดังนี้

- ความดัง ความค่อย (loudness) เสียงที่ได้ยิน คือ ความดัง ความค่อย กำลังของ
เสียง (dynamic of sound) เสียงดังจะเร่งเร้ากระตุ้นอารมณ์และการทำงานของต่อมไร้ท่อ ใน
ขณะที่เสียงเบาจะสร้างความรู้สึกสบาย ผลของความดังค่อยจะก่อให้เกิดการกระตุ้น และลดความ
รู้สึกในส่วนลึกของจิตใจทำให้บุคคลสงบ หรือตื่นตัว เกิดสมาธิ สร้างระเบียบ และควบคุมตนเอง
ให้เหมาะสมได้ (ภาไพพรรณ ศรีโสภาค , 2513: 255)

- ระดับเสียง (pitch) คือ เสียงสูงต่ำซึ่งขึ้นอยู่กับความถี่ (Frequency) ของการสั่น
สะเทือนหรือจำนวนครั้งที่สั่นสะเทือนในเวลา 1 วินาที ถ้ามีจำนวนครั้งในการสั่นมากก็จะทำให้เสียง
สูง ระดับเสียงที่สูงจะกระตุ้นระบบประสาทอย่างมาก ในขณะที่ระดับเสียงต่ำจะทำให้รู้สึกผ่อนคลาย (Alvin, 1966:70)

- น้ำเสียง (tone color) คือคุณภาพความหนักแน่นและความนุ่มนวลของเสียงแต่ละ
เสียงที่ได้ยิน ทำให้บุคคลสามารถแยกแยะความแตกต่างทางลักษณะของเสียงต่างๆได้ น้ำเสียงจะ
ทำให้ผู้ฟังเกิดความประทับใจและพอใจโดยไม่ต้องใช้ความสามารถทางสติปัญญา

- จังหวะ (rhythm) คือ การเคลื่อนไหวของเสียงในช่วงเวลาหนึ่ง จังหวะเป็นสิ่ง
ประกอบสำคัญและเป็นสิ่งแรกของดนตรี หากจังหวะไม่ดีดนตรีก็เสียได้ จังหวะของดนตรีมีอิทธิพล
ต่อมนุษย์มาก เพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกกล้าทำ กล้าแสดงออก มีการตอบโต้และเคลื่อนไหวร่าง
กายไปตามจังหวะดนตรี จังหวะที่มั่นคงให้ความรู้สึกเชื่อมั่น จังหวะที่สงบราบเรียบสม่ำเสมอจะ
ให้ความรู้สึกพอใจ ปลอดภัย รู้สึกสงบ จังหวะที่ไม่สม่ำเสมอทำให้เกิดความรู้สึกงุนหรือสับสนนานได้

ผลของจังหวะที่มีต่อจิตใจได้แก่ การช่วยให้เกิดสมาธิ และช่วยให้มีการผ่อนคลายความเครียด (รำไพพรรณ ศรีโสภา, 2511: 119)

● ทำนอง (melody) คือ เกิดขึ้นจากการนำระดับเสียงสูงๆต่ำๆ มาผสมผสานกับ จังหวะของแต่ละเสียงอย่างมีศิลปะและมีชีวิตชีวา ทำนองเพลงคือส่วนขยายความคิดทางภาษา ดนตรีที่เปรียบเสมือนคำพูดที่เป็นวลี เป็นประโยค และทำนองของดนตรีช่วยให้บุคคลเกิดการสร้าง สัมพันธภาพและลดความวิตกกังวล ช่วยให้รู้สึกสงบผ่อนคลายและทำให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

● เสียงประสาน (harmony) คือ แนวทำนองตั้งแต่ 2 แนวขึ้นไปที่นำมาร้องหรือ บรรเลงพร้อมๆกัน จะเกิดเสียงที่ผสมกันขึ้น ซึ่งอาจสร้างความไพเราะหรือระคายหูก็ได้ การนำเสียง ประสานมาใช้เพื่อดูว่า ผู้ป่วยมีทัศนคติอย่างไรต่อเสียงประสานชนิดต่างๆ

ในกลุ่มกิจกรรมดนตรีควรมีการฝึกทักษะทางดนตรี ชนิดต่างๆด้วย เช่น การฟัง การ ร้อง การเล่น การเคลื่อนไหว และการสร้างสรรค์ (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2531 : 10) ดังนี้

การฟัง (Listening) เป็นทักษะที่จำเป็นมากทางดนตรี เนื่องจากดนตรีเป็นเรื่องของ เสียง การฟังจึงมีบทบาทมากที่จะช่วยให้สมาธิกลุ่มเข้าใจดนตรี จึงต้องมีการฝึกฝนและพัฒนา ด้านการฟังดนตรีให้กับผู้ป่วย

การร้อง (Singing) การร้องเป็นกิจกรรมทั่วไปที่คนทำอยู่เสมอ จึงเรียกได้ว่าเป็นทักษะ ทางดนตรีที่มีอยู่ในทุกคน แต่ก็ต้องมีการฝึกฝนเช่นเดียวกับทักษะอื่นๆ การร้องเพลงเป็นกิจกรรม ทางดนตรีที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน และสร้างความสนใจให้กับผู้ป่วยได้เป็นอย่างดี

การเล่น (Playing) การเล่นดนตรีมีจุดมุ่งหมายให้ผู้ป่วยได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการ เล่น ดนตรี และมีประสบการณ์ทางดนตรีครบถ้วน เป็นการสร้างความเข้าใจทางดนตรีให้มากขึ้น โดยเฉพาะการเล่นเครื่องประกอบจังหวะ จะเป็นพื้นฐานของการเล่นเครื่องดนตรีอื่นๆ

การเคลื่อนไหว (Moving) การเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อสนองตอบต่อดนตรี เป็นทักษะ พื้นฐานอย่างหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจดนตรีได้ เช่นเดียวกับการร้องหรือการเล่นดนตรี

การสร้างสรรค์ (Creating) การสร้างสรรค์ทางดนตรี หมายถึงถึงการประพันธ์เพลง และการอิมโพรไวเซชัน (Improvisation) หรือการแสดงออกทางดนตรีที่รวมเอาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับดนตรีไว้ทั้งหมด การสร้างสรรค์ทางดนตรีจึงเป็นทักษะที่ต้องใช้ความรู้พื้นฐานทางดนตรีมากพอสมควร

จากที่ได้กล่าวมา ดนตรีจะประกอบไปด้วย 2 ส่วนที่สำคัญ คือ องค์ประกอบของดนตรี และทักษะทางดนตรี ดังนั้นลักษณะของกิจกรรมดนตรีที่ใช้ในการบำบัดผู้ป่วย จะผสมผสานกันหลายเรื่อง โดยเริ่มจากสิ่งที่ง่ายที่สุดไปสู่ความซับซ้อน ตามกิจกรรมหลัก ดังนี้ (พิชัย ปรัญญานุสรณ์ , 2534: 90)

1. การปฏิบัติทางจังหวะ (Rhythm playing)
2. การเคลื่อนไหวร่างกาย (Body Movement)
3. การเล่นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเคาะ (Percussion playing)
4. การใช้เสียงจากอวัยวะกลองเสียงและปาก (Voice)

นอกจากนี้ พิชัย ปรัญญานุสรณ์ (2534: 93-95) ได้บอกถึงประโยชน์ของกิจกรรมดนตรีที่มีต่อผู้ป่วยจิตเวช ดังนี้

1. ประโยชน์จากการปฏิบัติทางจังหวะ คือ จะช่วยให้ผู้ป่วยเกิดสมาธิ เกิดความจำ และเบี่ยงเบนความสนใจจากเรื่องราวที่ผู้ป่วย fixation อยู่ ลดความเครียดทางอารมณ์ และจิตใจ สร้างสัมพันธ์ภาพกับบุคคลในกลุ่ม ตลอดจนได้รับการกระตุ้นให้กล้าแสดงออก โดยปฏิบัติกิจกรรมของตนเอง และอารมณ์ของจังหวะนั้นๆ

2. ประโยชน์จากการเคลื่อนไหวร่างกาย คือ ผู้ป่วยมีโอกาสเคลื่อนไหวไปในท่าทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ทำนั่ง นอน ยืน เดิน และวิ่ง โดยมีจังหวะและทำนองดนตรี เป็นตัวกระตุ้นอย่างธรรมชาติ ผู้ป่วยจะได้รับการเรียนรู้ให้อวัยวะร่างกายทำงานประสานกับจิตใจ เช่น มือสัมพันธ์กับความคิดที่จะเคลื่อนไหว ทางด้านอารมณ์และความคิด ผู้ป่วยมีความภาคภูมิใจในตนเอง นับถือตนเอง ทั้งนี้ เพราะเข้าใจคำแนะนำ และทำได้

3. ประโยชน์จากการเล่นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเคาะ คือ ทำให้ผู้ป่วยมีโอกาสสัมผัสทดลองเครื่องดนตรี ซึ่งบางคนในชีวิตจริงไม่รู้จักเลย นอกจากนั้นยังสามารถแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตนเองผ่านอุปกรณ์ภายนอก คือเครื่องดนตรีที่จัดไว้ ได้เกิดความเพลิดเพลิน และมีความสุขจากความสามารถที่แสดงออก

4. ประโยชน์จากการใช้เสียงจากอวัยวะกล่องเสียงและปาก คือ ผู้ป่วยมีโอกาสใช้เสียงพูดของตนเอง เป็นจังหวะ เรียนรู้ความเร็ว ช้าของเสียงพูด ความหมายของเสียง โดยผ่านขบวนการคิดเอง มีความสร้างสรรค์เกิดจากการหาคำ และเปล่งเสียงสูงต่ำ ดังค่อย ได้ ทั้งยังเป็นการระบายความเครียดในใจ โดยผ่านการร้องออกเสียงเป็นจังหวะ และทำนองเพลง

บำเพ็ญจิต แสงชาติ (ช่างใน พิธิย ปรัชญานุสรณ์ , 2529 : 68) ได้ทำวิจัยในหัวข้อเรื่อง " การนำดนตรีมาใช้เพื่อลดความเจ็บป่วยของผู้ป่วยหลังผ่าตัด " โดยอาศัยแนวทางหลัก และเพิ่มเติมว่า

1. ดนตรีมีผลต่อร่างกายและจิตใจของคุณคน ซึ่งอาจจะเป็นในทางลบหรือทางบวกก็ได้ ตามชนิดของดนตรีที่คุณคนนั้นได้สัมผัส ตามนัยยะระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์
2. ดนตรีสามารถช่วยทำให้บุคคลมีมนุษยสัมพันธ์และเข้าสู่สังคมได้
3. ดนตรีสามารถช่วยให้มีการพัฒนาทางด้านชื่อเสียงเกียรติยศของปัจเจกบุคคล และบรรลุถึงความเชื่อมั่นและเข้าใจตนเอง
4. เสียงดนตรีที่มีท่วงทำนอง และประกอบด้วยลีลาจังหวะการเคลื่อนไหว ทำให้เกิดพลังชีวิตและสามารถปฏิบัติตามได้
5. ดนตรีทำให้เกิดสมาธิ มีความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ มีความละเอียดทางด้านอารมณ์และแนวความคิด
6. ดนตรีทำให้คลายความเครียดและลดความกังวลได้

รำไพพรรณ ศรีโตภาค (2513: 256) กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการใช้กิจกรรมดนตรีบำบัดในผู้ป่วยจิตเวช ดังนี้

1. เพื่อบำบัดอาการดกดอย (Regression) ให้น้อยลง
2. เป็นสื่อ นำผู้ป่วยกลับมาสู่ความเป็นจริง (Reality)
3. กระตุ้นให้เกิดการสร้างสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นๆ
4. กระตุ้นให้เกิดความสนใจ สมาธิ และฝึกการควบคุมตนเองและควบคุมอารมณ์

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การใช้กิจกรรมดนตรีกับผู้ป่วยจึงมีกิจกรรมหลายอย่างที่มุ่งพัฒนาความสามารถของผู้ป่วย (Self-development) และเพิ่มความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-esteem) ให้กับผู้ป่วยได้

ตอนที่ 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ดนตรีในการบำบัดรักษาผู้ป่วยนั้น ได้มีผู้ศึกษาในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ธีรวรรณ ธีระพงษ์ (2536) ได้ศึกษา " ผลของดนตรีบำบัดในการลดความซึมเศร้าของเด็กพิการ " จำนวน 14 คน โดยการศึกษาเปรียบเทียบเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 7 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลการศึกษา พบว่า หลังการทดลอง ระดับความซึมเศร้าของเด็กพิการ ทั้ง 2 กลุ่มไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่แนวโน้มของระดับความซึมเศร้าของเด็กพิการในกลุ่มทดลอง ซึ่งได้รับการบำบัดด้วยกิจกรรมดนตรีบำบัดลดลงมากกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งไม่ได้รับกิจกรรมดนตรีบำบัด

โฉมณา กิตติศัพท์ (2537) ได้ศึกษา " ผลของดนตรีที่มีต่อการลดความเจ็บปวดและความวิตกกังวลของผู้ป่วยผ่าตัดหัวใจแบบเปิด " จำนวน 40 ราย โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองซึ่งได้ฟังเสียงดนตรี และกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้ฟังเสียงดนตรี พบว่า ผู้ป่วยในกลุ่มทดลองมีระดับของความเจ็บป่วย และความวิตกกังวลหลังการผ่าตัดครบ 48 ชั่วโมง ต่ำกว่าระดับความเจ็บป่วยและความวิตกกังวลของผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จินตนา สงค์ประเสริฐ และคณะ (2538) ได้ศึกษา " ดนตรีบำบัดกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ " กลุ่มตัวอย่างคือผู้ป่วยจิตเวชโรงพยาบาลสวนปรุง โดยให้การบำบัดครั้งละ 1-1.30 ชั่วโมง สัปดาห์ละ 2 ครั้ง พบว่า ผู้ป่วยที่มีอาการเรื้อรัง พฤติกรรมถดถอย แยกตัว จะกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างรวดเร็ว ในชั่วโมงที่ 2 ของการบำบัด และผู้เหงาเศร้าจะยิ้มแย้มได้ในชั่วโมงแรก หลังจากไม่เคยยิ้มมานานแล้ว ผู้ป่วยกลับบ้านได้เร็วขึ้น มีความภูมิใจในตัวเอง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

สุรพิน แทนรัตนกุล, สุณีย์ เอกวัฒนพันธ์ และ ผ่อง อนันตริยเวช (2539) ได้ศึกษา " ผลของการใช้กลุ่มดนตรีบำบัดโดยอังกะลุง ที่มีต่อพฤติกรรมของผู้ป่วยจิตเวชเรื้อรัง " จำนวน 52 คน โดยศึกษาเปรียบเทียบเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 26 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลการศึกษา พบว่า หลังการทดลอง ผู้ป่วยในกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นมากกว่า ผู้ป่วยในกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เดเซอร์ (Lehrer, 1971) ได้ศึกษา " การใช้โปรแกรมดนตรีบำบัดในผู้ป่วยจิตเภทวัยรุ่นที่ไม่สามารถสื่อสารได้ด้วยการพูดตามปกติ " พบว่า โปรแกรมดนตรีบำบัดสามารถช่วยพัฒนาผู้ป่วยให้เกิดความมั่นใจในตนเอง รู้จักการร่วมมือกับผู้อื่น ช่วยลดความเครียดทางอารมณ์ของผู้ป่วย และช่วยทำให้ผู้ป่วยเกิดความรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

ฟิชเชอร์ และกรีนเบิร์ก (Fisher and Greenburg, 1972 cited in Cook, 1981: 260) ได้ศึกษา เปรียบเทียบถึงผลของดนตรีในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพคนึงจำนวน 90 คน พบว่า เสียงดนตรีที่ฟังแล้วทำให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้น จะกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกวิตกกังวลได้มากกว่า เสียงดนตรีที่ฟังแล้วทำให้รู้สึกสงบ และเสียงดนตรีที่ฟังแล้วทำให้รู้สึกสงบ ช่วยลดความวิตกกังวลของกลุ่มตัวอย่าง ได้มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ฟังดนตรีเลย

ไวส์ และ มาร์โกลิน (Weiss and Margolin cited in Feder, 1981: 127) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลของกระบวนการกลุ่มโดยการใช้ดนตรีบำบัด กับการใช้การพูดคุย พบว่า กระบวนการกลุ่มที่ใช้ดนตรีบำบัด ทำให้กลุ่มตัวอย่าง สามารถสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้นใหม่ ได้มากกว่า กระบวนการกลุ่มที่ใช้การพูดคุย

เฮนส์ (Haines, 1989) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของดนตรีบำบัดที่มีต่อความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองของเด็กวัยรุ่น อายุระหว่าง 11-16 ปี จำนวน 10 คน ที่มีปัญหาทางอารมณ์ โดยใช้เวลาศึกษา 6 สัปดาห์ พบว่า วัยรุ่นกลุ่มที่ได้รับการบำบัดด้วยดนตรีบำบัด และกลุ่มที่ได้รับการบำบัดด้วยการพูดคุย มีความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากการวัดด้วยแบบวัดความภาคภูมิใจในตนเอง ของคูเปอร์สมิท แต่ผู้ศึกษาสังเกตพบว่า กลุ่มที่ได้รับการบำบัดด้วยดนตรีบำบัด มีความพอใจต่อการบำบัด และไม่มีความรู้สึกหม่นหมองกับสภาพของตนเอง ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งมีความรู้สึกหม่นหมองกับสภาพของตนเอง

พาฟลิเชวิก (Pavlicevic, 1989 cited in Heal and Wigram , 1993 : 141-142) ได้ศึกษา ผลของการใช้ดนตรีเสริมเข้าไปในการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ป่วยเรื้อรังที่มีพฤติกรรมแยกตัว โดยทำการเปรียบเทียบ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นผู้ใช้จำนวน 21 คน ที่ได้รับการรักษาโดยใช้ดนตรีเป็นรายบุคคล กลุ่มที่สองเป็นผู้ใช้จำนวน 20 คน ได้รับการบำบัดรักษาตามปกติ ซึ่งในแต่ละสัปดาห์ จะทำการบำบัดด้วยดนตรี 10 ครั้ง ผลการทดสอบ พบว่า คนไข้ที่ได้รับการรักษาโดยใช้ดนตรี มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้ศึกษากล่าวว่า ดนตรีมีอิทธิพลและมีผลต่อการบำบัดรักษาผู้ป่วย

มุลเลอร์ และ วอร์วิก (Muller and Warwick cited in Heal and Wigram , 1993 : 214) ได้ทำการศึกษา " ' เด็กออทิสติกและดนตรีบำบัด ' ผลของมารดาที่มีต่อการบำบัด " ได้ทำการทดลอง โดยแบ่ง เด็กออทิสติกออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ กลุ่มที่ให้ทั้งแม่และลูกที่เป็นเด็กออทิสติกได้ทำกิจกรรมดนตรีร่วมกัน กลุ่มที่สองคือกลุ่มที่ทั้งแม่และลูกที่เป็นเด็กออทิสติกได้รับการบำบัดตามปกติในครอบครัว ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มแรก แม่จะรับรู้อาการของลูกดีขึ้น เข้าใจพฤติกรรมการสื่อสารของลูกมากขึ้น และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันมากกว่า กลุ่มที่สอง ซึ่งไม่ได้รับการทำกิจกรรมดนตรีร่วมกัน ซึ่งกลุ่มที่สองนี้ แม่จะมีความรู้สึกหมดหวังกับชีวิต หมดกำลังใจ ไม่เข้าใจการสื่อสารของลูก และมีปฏิสัมพันธ์กับลูกที่เป็นเด็กออทิสติก ค่อนข้างน้อย

ไลป์ (Lipe , 1996) ได้ศึกษา การใช้กิจกรรมดนตรีในการประเมิน การรับรู้ระหว่างผู้สูงอายุที่เป็นบุคคลธรรมดา กับ ผู้สูงอายุที่เป็นโรคจิต กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้หญิงที่มีอายุระหว่าง 57-99 ปี จำนวน 32 คน ที่อยู่ในโรงพยาบาล และเป็นผู้ที่เข้าศูนย์บำบัดด้วยดนตรีเป็นประจำ โดยได้ทำการทดสอบ

1. ความสัมพันธ์ระหว่าง การฝึกหัด ประสบการณ์ และทัศนคติเกี่ยวกับดนตรี และการแสดงออกทางกิจกรรมดนตรี
2. ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้และกิจกรรมดนตรี
3. ความแตกต่างระหว่างปัจเจกบุคคล และผู้ที่เป็นโรคจิตกับการยอมรับกิจกรรมดนตรี
4. ความน่าเชื่อถือของกิจกรรมดนตรี

ผลการวิจัยพบว่า มีความสัมพันธ์กันน้อยระหว่าง ภูมิหลังทางดนตรีกับการแสดงออกทางกิจกรรมดนตรี แต่ก็พบว่ามีสัมพันธ์กันระหว่างการรับรู้และกิจกรรมดนตรี และ

มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างปัจเจกบุคคลและผู้ที่ เป็นโรคจิตกับการยอมรับ กิจกรรมดนตรี และยังพบว่า กิจกรรมดนตรีมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคน ไปในทางที่ดีขึ้นได้

จากผลการศึกษาวิจัยต่างๆ จะเห็นได้ว่า ดนตรีมีผลกระทบต่ออารมณ์ ความรู้สึก จิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์อย่างมาก โดยเฉพาะในด้านพฤติกรรมและยังมีผลต่อการเบี่ยงเบน ความสนใจ ทำให้มีความหวังในชีวิต เป็นสื่อกระตุ้นให้เกิดการปรับตัวต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม ได้ด้วยในระดับเดียวกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย